

ZBIGNIEW BRZEZINSKI

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Conviețuirea
cu China,
Europa,
Rusia

Zbigniew Brzezinski
TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Coperta de: CONSUELA SCARLAT
Lector: DIMISIANU GEORGETA

Descrierea CIP a Bibliotecii Nationale a României

BRZEZINSKI, ZBIGNIEW

Triada geostrategică / Zbigniew Brzezinski. – Bucuresti:
Historia, 2006

ISBN (10) 973-87922-1-5; ISBN (13) 978-973-87922-1-0

94(73+100)

©THE CSIS PRESS Centrul de Studii Strategice și Internaționale
Washington D.C.

©Editura Historia, 2006
Piața Presei nr.1, corp , cam.360, et. 3, sector 1,
BUCUREȘTI – 71341
Tel./fax: 021 3179056
e-mail: editura@historia.ro

S.C. TIPOGRUP PRESS S. A.
Tel/fax: 021-3179056
0238-717358
e-mail: tipogrup@historia.ro

ZBIGNIEW BRZEZINSKI

**TRIADA
GEOSTRATEGICĂ**

Conviețuirea cu China, Europa și Rusia

Cuvânt înainte de JOHN J.HAMRE

**Traducere din limba engleză de
SANDA-ILEANA RACOVICIANU**

Editura HISTORIA

București • 2006

Centrul de Studii Strategice și Internaționale (CSIS), înființat în 1962, este o instituție privată, exceptată de taxe și care se concentrează asupra problemelor politice publice internaționale. Cercetarea sa este nonpartizană și nonsecretă.

CSIS este consacrat analizei politice și impactului. El caută să informeze și să înfățișeze deciziile politice selectate din sectorul guvernamental și privat pentru a face față dificilelor provocări globale tot mai complexe cu care liderii se vor confrunta în acest nou secol. El realizează această sarcină în patru feluri: printr-o analiză strategică anticipativă și interdisciplinară, prin determinarea celor care fac politica și altor medii de influență să evalueze problemele de interes major, prin construirea structurilor necesare acțiunii politice; și prin crearea de lideri.

CSIS nu adoptă poziții de politică publică specifice. În consecință, toate opiniile, pozițiile și concluziile exprimate în această publicație trebuie înțelese ca aparținând, în exclusivitate, autorilor.

Publică cărți de actualitate care prezintă cercetarea curentă a Centrului de Studii Strategice și Internaționale și analize de interes pentru comunitățile academice, de afaceri, guvernamentale și politice.
Manager editor: Roberta L.Howard.

The CSIS Press
Center for Strategic and International Studies
1800 K Street, N.W., Washington, D.C. 20006
Telephone: (202) 887-0200
Fax (202) 775-3199
E-mail: books@csis.org
Web site: <http://www.csis.org/>

ISBN 978-973-87922-1-0

ISBN 973-87922-1-5

TABLA DE MATERII

Cuvânt înainte.....	7
1. Conviețuirea cu China.....	15
2. Conviețuirea cu o nouă Europă.....	57
3. Conviețuirea cu Rusia.....	99
Realități geopolitice.....	130
Priorități strategice.....	134

Cuvânt înainte

CUM ÎȘI POT DEFINI STATELE UNITE ANGAJAMENTUL LOR INTERNAȚIONAL cu restul lumii? La peste o decadă de la prăbușirea bruscă a Uniunii Sovietice și la peste o decadă de la renunțarea la sistemele politice totalitare și la politicile economice de stat în țările în curs de dezvoltare importante, este mai evaziv ca oricând un consens național asupra modului în care Statele Unite ca „hiper putere“ trebuie să conducă lumea.

Cum putem noi să explicăm ironia că Statele Unite, în momentul incontestabilei preponderențe geostrategice nu au o bază comprehensivă de angajare a restului lumii?

Sunt mai multe motive. Mai întâi, o mare parte din dezbaterea publică cu privire la angajarea americană internațională este exprimată în termeni convenționali care pot satisface interesele politice înrădăcinate, care care fac prea puțin pentru poziționarea Statelor Unite de a reuși într-un mediu global dinamic. În perioada posterioară Războiului Rece, problemele critice au devenit tot mai complexe. Noi provocări s-au suprainpus asupra problemelor tradiționale. O constelație de forțe

globale reclamă prerogative de suveranitate de lungă durată și posibilități de rezolvare a chestiunii respective. Toate acestea se confruntă cu situația existentă.

În al doilea rând, lipsa unui consens larg a prilejuit o mai mare oportunitate grupurilor de interes special ca să-și impună prioritățile în procesul de stabilire a politicilor. A rezultat un proces centrifugal care intervine în capacitatea liderilor de a formula și îndeplini politici consistente și echilibrate.

În al treilea rând, în contextul prezent al circulației rapide a informațiilor, liderii politici se confruntă cu luarea de decizii complicate, bazate pe o multitudine de factori, în condiții de timp mai scurte ca oricând. „Efectul CNN“ face crizele din întreaga lume să fie imediat relevante pentru liderii politici care în trecut nu ar fi fost afectați de evoluțiile respective. Presiunea pentru formularea și declarațiile politice imediate a crescut de neimaginat. Ca urmare, liderii au mai puțin timp să chibzuiască atent asupra problemelor pe termen mai lung, să se consulte cu cunoscători ai problemelor respective și să studieze abordările care, în esență, sunt de mai mult timp integrate.

În al patrulea rând, fenomenul organizatoric de „stovepipe“ de jurisdicții specializate, competențe și interese din guvernul SUA (precum și al altor guverne) dă naștere la analize de dezvoltare tot mai segmentate în întreaga lume. Generează, de asemenea, lupte*

** Țeavă cu diametrul mare, din oțel, folosită ca horn de sobă sau ca să conecteze o sobă cu un horn, burlan (n.tr.).*

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

teritoriale și blocaje, rivalități prelungite și stagnări și lipsă de perseverență în urmărirea scopului. Constrângerile create de aceste rigidități organizatorice afectează, firește, gradul de securitate națională tradițională și problemele de politică externă cu care se confruntă Statele Unite. Ele sunt însă mai pronunțate când se intersectează cu problemele globale cum ar fi globalizarea, proliferarea armelor de distrugere în masă, HIV/AIDS și cu mișcarea de trecere a frontierei ale altor boli infecțioase și ale altor fenomene similare.*

În al cincilea rând și ultimul, dezbaterile atât în comunitatea politică publică cât și în mediul academic, asupra modului în care să se poziționeze Statele Unite față de restul lumii, n-a mai fost productivă. În ciuda eforturilor intense de a identifica paradigmele angajării SUA, într-un cadru strategic mai larg, n-a rezultat nici o teorie atotcuprinzătoare, nici o strategie amplă, n-a reușit să atragă consensul politic și nici o abordare n-a favorizat dobândirea priorității sistematice a intereselor și obiectivelor americane.

Toate aceste cinci elemente împreună au limitat capacitatea liderilor de a gândi în termeni „strategici” – de a stabili relații cu statele importante, într-un mod comprehensiv, de a cântări atât efectele primare cât și cele derivate ale politicilor propuse, de a stabili relațiile de interese într-un cadru de timp pe termen lung și de a dezvolta o abordare integrată asupra modului în care

* SIDA.

Zbigniew Brzezinski

Washingtonul poate și trebuie să-și definească relațiile sale cu lumea. Provocarea este clară: liderii americani trebuie să cântărească toate dimensiunile relațiilor complexe, să stabilească prioritățile celor mai complexe și uneori celor mai competitive obiective și să creeze o strategie prin care aceste priorități să poată fi realizate

Din aceste motive, introspecția geopolitică unică a lui Zbigniew Brzezinski este deosebit de valoroasă. În decursul carierei sale remarcabile, în arena guvernamentală și politică, Dr. Brzezinski s-a distins, el însuși, în mod consistent ca un gânditor cu adevărat strategic prin faptul că și-a bazat analiza pe înțelegerea istorică, explorând modul în care relațiile dintre țări pot și trebuie să fie calibrate cu alte feluri de relații, avansând concluzii care sunt globale ca scop și concentrându-se asupra dezvoltărilor și trendurilor pe termen mai lung. În plus, el a atacat, în mod consistent, formulările discutabile și gândirea convențională care au caracterizat dezbaterea publică asupra unora din marile probleme ale timpurilor noastre.

Analiza Dr. Brzezinski este mărturia faptului că și în mediul decizional actual este posibil să se formuleze și să se urmărească o strategie bazată pe o abordare interdisciplinară și de perspectivă.

Această monografie prezintă a astfel de abordare. Punctul conceptual de reprezentare pentru analiza care urmează este acela că succesul angajării internaționale a SUA la începutul secolului XXI va fi în mare măsură condiționat de relațiile Statele Unite cu Eurasia – arena

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

centrală a afacerilor lumii – și în particular cu China, Japonia, Rusia și Europa. Pe scurt, Dr. Brzezinski afirmă că Statele Unite au nevoie de o strategie transcontinentală bine definită ca să acționeze eficient în secolul XXI. Mai precis, el arată spre două „triumghiuri eurasiene” pe care Washingtonul trebuie să le dezvolte ca o structură organizatorică pentru angajarea sa viitoare: primul între Statele Unite și Uniunea Europeană și Rusia și al doilea între Statele Unite și Japonia și China.

Această monografie poziționează concepția Dr. Brzezinski pe considerentele care trebuie să susțină fiecare din aceste triumghiuri de putere. Din motive evidente fiecare din aceste relații implică criterii separate și independente. Dar au în comun și o caracteristică importantă: din cele două țări, din fiecare triumghi, altele decât Statele Unite, doar una recunoaște însemnătatea sa în stabilitatea internațională. În triumghiul Statele Unite – Japonia – China, Tokio, în mod evident, urmărește politici regionale și internaționale care reflectă un interes pentru securitate. Totuși Beijingul continuă să favorizeze mai mult sau mai puțin alternările drastice din sistemul geopolitic. Același lucru se aplică și Rusiei în contextul triumghiului Statele Unite – Uniunea Europeană – Rusia. Uniunea Europeană, dimpotrivă, servește împreună cu Statele Unite ca axă a stabilității globale. Semnificativ, de asemenea, după cum observă Dr. Brzezinski, este contrastul important între cele două țări, din respectivele triumghiuri, care sunt

„non stake“ Progresul economic al Beijingului sugerează un set diferit de priorități decât provocările extraordinare care se întind de la economie până la sănătate și demografie, cu care este confruntată Moscova.*

În tratarea cu atenție a acestor seturi diferite de relații provocarea pentru Washington este de a crea o viziune extinsă a intereselor sale și a rolului din Eurasia. Aceasta implică, desigur, elaborarea unei strategii îndreptată spre exterior în relațiile cu aliații noștri din Europa și Japonia. În acest context un număr de probleme politice neclare: extinderea NATO, integrarea europeană, dezvoltarea unei capacități de apărare autonomă, echilibrul dintre Washington, Tokio și Beijing, relațiile încordate, probabil că vor testa din plin relațiile tradiționale, politice, economice și de securitate. O concepție mai extinsă implică, de asemenea, strategii diferențiate și detaliate pentru a trata cu Rusia și China.

Ceea ce face analiza Dr.Brzezinski atât de importantă este planul conceptual cuprinzător pe care el îl oferă pentru tratarea acestor probleme. Cu aceste încercări, el a conceput o strategie pentru fundamentarea politicii externe a SUA – a relațiilor noastre cu Eurasia, având în vedere intrarea noastră în mileniu. Făcând aceasta, el și-a adus o contribuție semnificativă într-o

**Nealiniat (n.tr.).*

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

perioadă semnificativă și CSIS este bucuros și mândru să poată publica acest volum.

Cele trei capitole care alcătuiesc acest volum au fost mai întâi publicate în articole succesive în National Interest și noi mulțumim editorului Owen Harries, care este, de asemenea, senior asociat la CSIS, de a ne permite să încorporăm aceste articole separate într-un singur volum.

John J. Hamre

Președinte și CEO, CSIS

Ianuarie 2001

Capitolul unu

Convietuirea cu China

Politicile eurasiene au înlocuit politicile europene în ce privește arena centrală a afacerilor mondiale. De vreme ce războaiele europene au devenit, în mod evident, amenințătoare pentru America n-a mai fost altă alegere pentru America decât să se introducă în politicile europene pentru a preveni izbucnirea de noi conflicte sau apariția unei hegemonii europene ostile. Astfel, angajarea Americii în afacerile mondiale a fost grăbită în decursul secolului XX, datorită politicilor europene. În prezent, interacțiunea mai multor puteri eurasiene a devenit critică pentru stabilitatea globală. În acest sens, politica Americii trebuie să fie transcontinentală în configurația ei cu relații eurasiene bilaterale specifice, constituind o entitate strategică coerentă.

În acest context eurasiatic mai larg, trebuie stabilite relațiile SUA-China și importanța lor trebuie să fie corect evaluată. Relația cu China trebuie să fie cea de a patra din cele mai importante relații ale Washingtonului, împreună cu Europa, Japonia și Rusia. Relația SUA-China este atât importantă cât și catalitică, în afară de

însemnătatea ei bilaterală intrinsecă. Spre deosebire de unele relații bilaterale majore care sunt fie, în mod deosebit, benefice sau amenințătoare doar pentru părțile direct implicate (de exemplu America și Mexic), relațiile SUA-China au un impact important asupra securității și politicilor altor state și pot afecta echilibrul general al puterii în Eurasia.

Mai precis, pacea din Asia de Nord-Est și de Sud-Est rămâne dependentă, într-un grad important, de starea relațiilor dintre SUA și China. Aceste relații au totodată și imense implicații pentru relațiile SUA-Japonia și definirea rolului politic și militar, bun sau rău, al Japoniei în Asia. În cele din urmă, dar nu mai puțin important, orientarea Chinei este probabil de natură să influențeze într-o anumită măsură Rusia care se gândește că, în fapt, interesele ei naționale ar fi mai bine servite de o mai strânsă legătură cu Europa Atlantică; sau dacă, în schimb, este tentată de vreun anume fel de alianță cu o Chină antiamericană.

Pentru China, ar fi neîntârziat de adăugat că relațiile SUA-China sunt de o importanță capitală împreună cu relațiile ei cu Japonia și Rusia și cu India. De fapt, pentru China, legătura Beijing-Washington este, indiscutabil, cea mai importantă din cele patru. Este primordială pentru dezvoltarea viitoare și bunăstarea Chinei. O rupere a relațiilor ar duce la un declin dramatic al accesului Chinei la capitalul străin și la tehnologia străină. Liderii chinezi trebuie să țină seama, cu multă grijă, de acea realitate, în mod esențial, decisivă, ori de

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

câte ori sunt tentați să urmeze o politică mai agresivă pusă pe seama problemelor naționale (cum ar fi Taivanul) sau a unor aspirații globale mai ambițioase (cum ar fi strădania de a înlocui „hegemonia“ americană cu „multipolaritatea“).

În esență, în ecuația complexă americano-chineză, Beijingul trebuie să fie prudent ca nu cumva ambițiile sale mai mari să vină în contradicție cu interesele lui imediate, iar Washingtonul trebuie să fie atent ca nu cumva interesele sale eurasiene strategice să fie periclitate de pașii săi tactici greșiți în manevrarea Chinei.

PENTRU CLARITATE ISTORICĂ

Ca atare, Statele Unite, în definirea politicii sale cu China, pe termen lung și răspunzând dilemelor politice mai urgente, trebuie să aibă o concepție mai limpede formulată cu privire la ce reprezintă China și ce nu. Din păcate, există în America o imensă confuzie în această problemă. Scrierile așa-zise informate cu privire la China, au adeseori tendința de a fi derutante, uneori mergând chiar până la extreme isterice. Drept rezultat, imaginea unei Chine nocive ca o inevitabilă mare putere antiamericană a anilor 2020 concurează în discursul public american cu imaginile unei Chine benigne transformată de investitorii SUA într-un imens Hong Kong. În momentul de față nu există un consens realist,

nici în rândurile opiniei publice și nici în Congres, referitor la China.

În ultimii ani și poziția guvernului SUA s-a caracterizat prin inconsecvență. Este, din nefericire, cazul administrației Clinton care s-a făcut vinovată de „ezitare și schimbări de atitudine cu privire la China“, deseori ca răspuns la presiunea populară și a celor din Congres, a însuși președintelui care nu a fost „dispus să protejeze relațiile SUA-China de amestecul Congresului“ și a „unora din Congres care ar distruge relațiile dacă li se oferă prilejul să o facă“¹. Proasta conducere prezidențială de la sfârșitul primăverii anului 1999 a negocierilor cu chinezii de către Organizația Mondială a Comerțului (WTC) și tendința persistentă a Congresului de a impresiona opinia publică în legătură cu problema Chinei, validează această acuzație.

În plus, percepția publică a Chinei tinde să fie definită de simboluri spectaculare care, chipurile, condensează esența Chinei de astăzi și de mâine. Astfel, pentru mulți americani Piața Tiananmen și Tibetul au ajuns să reflecte realitatea actuală a trăinicieii opresiunii comuniste și a intensificării șovinismului național. Pentru alții, „miracolul“ economiei chineze, teatralizat prin zgârie-norii din Shanghai și prin deschiderea către restul lumii, cu ajutorul Internetului, a pieții libere, în creștere, a Chinei, turismul și investițiile străine simbolizează o națiune în transformare care în mod progresiv se dezbară de poleiala sa comunistă. Care este

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

deci China adevărată și cu care Chină va intra în conflict sau va coabita America în anii următori?

Digerând mult din literatura disponibilă cu privire la perspectivele politice, economice și militare ale Chinei și ocupându-mă de chinezi aproape un sfert de secol, cred că punctul de plecare pentru un răspuns trebuie să fie recunoașterea unei realități evidente dar fundamentale: China este prea mare pentru a fi ignorată, prea veche ca să nu fie respectată, prea slabă ca să nu fie tratată cu înțelegere și prea ambițioasă pentru a avea deplină încredere în ea.

O importantă și veche civilizație – care cuprinde 20 la sută din populația lumii organizată într-o continuitate istorică unică ca un singur stat – națiune condusă simultan de un exacerbat sentiment de nedreptate națională (care în multe cazuri este reală) și umilințe, în ultimele două secole, dar, de asemenea, și de o tot mai mare și chiar arogantă încredere în sine, China este deja un jucător major regional, deși nu suficient de puternică ca să conteste, în prezent, fie primordialitatea globală a Americii sau chiar preponderența sa în regiunea Extrem Orientului.

Puterea militară a Chinei, atât în prezent cât probabil și în următoarea decadă, nu va putea constitui o amenințare serioasă pentru Statele Unite, decât dacă liderii Chinei vor opta pentru o sinucidere națională². Forța nucleară chineză are, în special, o capacitate de descurajare. Structura militară chineză a fost solidă dar nici masivă, nici rapidă și nici foarte impresionantă din

punct de vedere tehnologic. Este, totuși, adevărat că este capabilă China să impună Americii costuri inacceptabile în eventualitatea că un conflict local în Extremul Orient ar pune în joc interese chineze vitale, dar numai unele periferice americane. În acest sens, forța militară chineză este deja semnificativă regional și în creștere.

Nu este mai puțin adevărat că, spre deosebire de fosta Uniune Sovietică, Republica Populară Chineză (RPC) nu este în stare să constituie o provocare ideologică universală pentru Statele Unite, mai ales că sistemul ei comunist evoluează tot mai mult spre stat naționalist oligarhic cu un interes internațional inerent mai limitat. Este demn de notat: China nu este implicată în nici un fel de activități revoluționare internaționale, în timp ce controversatele sale exporturi de arme sunt făcute din interese de stat comerciale sau bilaterale. (Ca atare, ele nu sunt foarte diferite de acela al Franței sau Israelului, acesta din urmă exportând, de fapt, tehnologie de armament în China).

De altfel, în ultimul timp, manifestarea pe plan internațional a Chinei a fost relativ restrânsă. China nu și-a exercitat dreptul de veto ca să oprească acțiunile militare nasanctionate împotriva Israelului și Kuweitului și nici n-a blocat aprobarea Consiliului de Securitate a protectoratului internațional în Kosovo. Ea a aprobat desfășurarea forțelor Națiunilor Unite de menținere a păcii în Timorul de Est și spre deosebire de India în cazul Goa, sau al Indoneziei când a luat Timorul de Est, ea a redobândit Hong Kongul și mai recent Macao. De

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

asemenea, China a acționat responsabil în timpul crizei financiare din 1998, fapt pentru care a fost internațional aplaudată. În ultimul rând, dar nu mai puțin important, eforturile sale actuale de a dobândi dreptul de membru în Organizația Mondială a Comerțului, indiferent de meritele sau lipsurile poziției de negociere a Chinei, semnalează interesul tot mai mare al Republicii Populare Chineze pentru cooperarea globală multinațională.

Contradicții interne

Imaginea devine mai alambicată când scena internă a Chinei este examinată cu amănunțime și când sunt luate în calcul concepțiile actuale ale Chinei în legătură cu Statele Unite. China este, fundamental, o problemă deschisă. Revoluția ei comunistă și-a pierdut forța. Reforma postcomunistă a fost parțial reușită mai ales la nivel urban-industrial-comercial, dar acest lucru a necesitat compromisuri și concesi doctrinare majore. Rezultatul este că sistemul chinez este un hibrid cu reziduuri puternice de dogmatism comunist în sectoarele industriale și în birocrăția de stat, coexistând cu greu cu antreprenoriatul capitalist dinamic determinat de investiția străină. Orientarea sistemică viitoare a Chinei urmează, astfel, să fie totuși pe deplin definită, dar este deja evident că este inerent contradictorie coabitarea, în cadrul ei, a comunismului și comercialismului.

Traietoriile schimbării economice a Chinei și a evoluției sale politice sunt, ca atare, diferite. Într-un anume fel, distanța dintre ele va deveni prea mare ca să reziste. Va trebui, atunci, să se facă ceva. În plus, elita politică existentă – nici ea prea tânără – va fi în curând înlocuită de o generație care n-a ajuns la maturitate politică nici în timpul Marelui Salt Înainte și nici în timpul Revoluției Culturale, ambele fiind simptome de exuberanță doctrinară comunistă. Elita politică ce a rezultat și care s-a maturizat în timpul revoluției pragmatice a lui Deng Xiaoping în economia chineză și de atunci încoace, poate fi mai mult înclinată să corecteze traiectoria politică a evoluției Chinei aducând-o mai aproape de traiectoria economică.

Este, astfel, probabil, ca problema drepturilor omului să devină mai acută de vreme ce regimul politic caută într-un fel sau altul să închidă breșe dintre el și contextul socio-economic în evoluție. Constrângerile în libertatea politică personală, refuzul libertății religioase și oprimarea minorităților – mai notabile în Tibet – nu pot fi susținute în stabilirea pluralismului economic și social în dezvoltare. Eforturile recente de a suprima mișcarea Falun Gong dovedesc vulnerabilitatea simțului politic și ideologic al regimului. Ca atare, problema libertății este pe cale de a deveni mai critică și mai dificil de rezolvat pentru regimul existent. Fără îndoială că este aproape sigur de prevăzut că în viitorul apropiat – probabil în decada următoare – China va trece printr-o serioasă criză politică.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

În orice caz, indiferent de perspectivele sale politice, China nu va deveni o putere globală în viitorul previzibil. Dacă termenul ar avea un sens real, el ar trebui să implice superioritatea de avangardă a unei adevărate capacități militare globale, o semnificativă influență economică și financiară internațională, o poziție tehnologică distinctă și un mod de viață social atractiv – toate acestea trebuie să se combine pentru a crea un larg impact politic. Chiar și în cele mai improbabile circumstanțe ale continuării creșterii economice rapide, China nu va fi cap de listă în nici unul din aceste domenii timp de multe decade de acum înainte. În plus, înapoierea sa și infrastructura socială slăbită, combinate cu sărăcia per capita și enorma sa populație, reprezintă un mare obstacol.

Trebuie notat aici că unii din alarmiștii zilelor noastre, care consideră ca inevitabilă devenirea Chinei o putere dominantă a lumii, reprezintă o reminiscență a istoriei, de mai înainte, referitoare la presupusa ascendență predestinată a Japoniei la statutul de superputere. Acea isterie a fost în mod similar condusă de proiecțiile mecanice ale procentelor de creștere economică, fără a ține seama de alte considerente complexe sau situații neașteptate. Cumpărarea de către japonezi a Rockefeller Plaza a devenit, într-un fel, simbolul paranoic, o vedere uni-dimensională a viitorului Japoniei.

Oricum ar fi, scena internă vagă a Chinei este foarte probabil să intensifice o atitudine inerent

ambivalentă și ocazional potrivnică Statelor Unite. Deși liderii chinezi recunosc că au nevoie de o relație stabilă și chiar cooperantă cu Statele Unite dacă țara lor va continua să se dezvolte, China nu mai este partenerul strategic al Americii împotriva unei amenințătoare Uniuni Sovietice. Aceasta s-a întâmplat după breșa cu Shanghai din 1972 și mai ales după normalizarea relațiilor, în 1980, care a transformat în mod dramatic relațiile de adversitate, de trei decade, într-o decadă de cooperare strategică³. În prezent, cu dispariția Uniunii Sovietice, China nu mai este nici adversarul Americii și nici partenerul ei strategic⁴. Ea ar putea deveni un opozant în măsura în care, chiar China ar alege așa sau dacă America i-ar da prilejul.

Accentuarea negativismului

În prezent, politica chineză față de Statele Unite este o combinație de cooperare funcțională în zonele de interes specific și o definire adversă a rolului Americii în lume⁵. Aceasta din urmă a dat naștere unor inițiative diplomatice destinate să submineze conlucrarea globală a Statelor Unite. Politica chineză față de Rusia este în mod ostentativ prietenoasă la nivelul retoric, cu referiri frecvente la un „parteneriat strategic“. Acesta este și cazul (poate nu surprinzător) cu relațiile chino-franceze, ambele părți proclamând (ca de exemplu, în timpul summit-ului de la Paris din octombrie 1999 dintre

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

președinții Chirac și Jiang) ardenta lor fidelitate față de conceptul „multipolarității globale” – nu o foarte subtilă critică la adresa detestabilei „hegemonii” americane.

Fără îndoială, cuvântul „hegemonie” a devenit termenul preferat al Chinei în definirea rolului actual al Americii în lume. Declarațiile publice chineze și ziarele de specialitate, care se ocupă de problemele internaționale, în mod frecvent denunță Statele Unite ca fiind o putere perfidă, dominantă și intervenționistă, contând tot mai mult pe folosirea forței și fiind virtual tentată să intervină chiar și în problemele interne ale Chinei.

Acțiunea NATO în Kosovo a dat naștere, mai ales, unor masive revărsări de declarații chineze că America a adoptat conceptul de intervenționism în dauna respectului pentru suveranitate națională tradițională, cu primejdioase implicații pentru China. Așa după cum s-a exprimat un alarmat expert chinez:

„Să presupunem că o turbulență internă împotriva Partidului Comunist sau împotriva guvernului izbucnește în China, care nu poate fi rapid pusă sub control, și că, în același timp, comunitatea internațională se alătură curentului antichinez. În acest caz, hegemoniștii (poate împreună cu țările aliate lor) ar putea lansa o invazie militară în China”⁶.

Cele de mai sus nu sunt o aserțiune extremă și nici una izolată. Asemenea alegații au fost însoțite de temerea sporită că Statele Unite își accelerează și-și intensifică eforturile de a constitui o coaliție „care să fie

un mic NATO al Asiei de Est“⁷. Discuțiile americane, japoneze și sud-coreene asupra unei posibile colaborări împotriva atacurilor cu rachete au intensificat aceste suspiciuni ale Chinei. Ocazional, speculațiile din presa americană și taiwaneză conform cărora Taiwanul ar putea fi inclus într-un astfel de efort colectiv i-au iritat, de asemenea, pe chinezi care consideră acest lucru o dovadă în plus că Statele Unite sunt tot mai mult înclinate să facă o separare, în fapt, a Taiwanului de China.

Poate că cel mai elocvent exemplu al înclinației Chinei de a accentua dimensiunile negative ale relațiilor SUA-China este încercarea de a asigura o mai profundă raționalizare intelectuală sau culturală pentru antagonismul care pare a se accentua. Cotidianul *Ta Kung Pao* din Hong Kong, deținut de chinezi, a publicat în septembrie 1999 un editorial important intitulat „Cu privire la rădăcinile culturale ale conflictului chino-american“ avansând teza potrivit căreia „conflictul dintre civilizațiile chineză și americană se află la un nivel mai adânc, între modurile de viață seculare și sacre“. Este surprinzător pentru un regim declarat comunist că tocmai China este cea care reprezintă modelul: „Civilizația chineză a pus accentul întotdeauna pe o integrare a omului în paradis“. Această identitate se spune că contrastează puternic cu „modul de comportament hedonist și consumatorist care decurge din civilizația americană“, făcându-i pe americani „să se uite de sus la civilizația orientală, socotind-o înapoiată și ignorantă“. Concluzia politică ce se desprinde din cele

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

de mai sus a fost directă: „în relațiile China-Statele Unite, va fi absolut imposibil să se rezolve, permanent, conflictele de concepții politice în probleme ca drepturile omului, democrație și libertate“⁸.

Putem fi siguri că opiniile de mai sus sunt parțial instrumentale, pentru că ele sunt totodată destinate să servească eforturile chineze actuale de a pune America în defensivă ideologică. Ele nu definesc pentru Beijing caracterul general al relațiilor SUA-China. Întrucât China caută să reducă anvergura preponderenței americane globale (și ca urmare influența ei asupra Chinei), este nevoie de un fel de legitimare doctrinară pentru antagonismul controlat; China vrea totuși să rețină pentru ea, din motive evidente de interese interne, beneficiile vitale ale colaborării cu America. Echilibrul dintre cele două nu este ușor de menținut, mai ales datorită faptului că liderii comuniști ai Chinei n-au găsit un înlocuitor eficient pentru anterioara lor concepție marxistă despre lume. Realitatea esențială impune o reținere severă din partea înclinațiilor chineze antiamericane.

Rezultă că legăturile militare SUA-China se păstrează, cele economice se dezvoltă, iar relațiile politice se mențin relativ convenabile chiar în timp ce „multipolaritatea“ este proslăvită și „hegemonia“ condamnată în declarații comune cu Moscova, Paris și cine s-ar mai alătura. Rezultatul este un amalgam confuz, ce implică terminologie comunistă și sentimente chineze naționaliste. Acest mișmaș reflectă poziția ambivalentă în care conducerea chineză se află atât în țară cât și în

afară, datorită ambiguităților nerezolvate ale politicii chineze interne și externe.

Fără îndoială, liderii chinezi, în general, inteligenți și pragmatici, percep această ambiguitate inerentă. Ei trebuie să-și dea seama că Parisul, retoric alături, nu se va alătura unei coaliții fanteziste antiamericane, Beijing-Moscova-Paris. Ei trebuie să știe că Rusia nu are mult de oferit Chinei, cu excepția, poate, a vreunui echipament militar, nu foarte avansat din punct de vedere tehnologic. În fine, ei trebuie să înțeleagă – iar comportamentul lor arată că o fac – că în această conjunctură istorică, relațiile cu Statele Unite sunt fundamentale pentru viitorul Chinei.

Cele de mai sus duc spre o altă observație, China astăzi, în raport cu sistemul internațional mai lărgit, nu este nici Japonia militaristă din anii 1930 și nici Uniunea Sovietică amenințătoare ideologic și strategic din anii 1950-1970. Deși toate analogiile, prin definiție, induc în eroare parțial, există totuși unele paralelisme importante între situația actuală din China și Germania imperială aproximativ din 1890. În acel timp, politica Germaniei era în creștere, iar Germania însăși era o putere în evoluție. Ca și China de astăzi ambițiile Germaniei erau conduse de un resentiment față de percepția unei lipse de recunoaștere și respect (în cazul Germaniei, mai ales din partea unui Imperiu Britanic arogant și, în cazul Chinei de astăzi, din partea unei Americi arogante), cu temerea de limitare printr-o coaliție restrictivă și tot mai antagonistă, cu ambiții naționaliste tot mai mari din partea

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

populației tinere preponderente și cu dorința, ca atare, de a grăbi o rearanjare semnificativă în ierarhia socială globală.

Nu se poate ști niciodată cu certitudine dacă războiul european din 1914, un sfert de secol mai târziu, n-ar fi putut fi evitat printr-o politică mai înțeleaptă în anii 1890. La fel, nu poți fi sigur în ce direcție se va îndrepta China în următorul sfert de secol. Totuși, deja în acest stadiu ar trebui să se știe bine ce perspectivă să fie evitată. Pentru America, acest lucru necesită o strategie limpede în problema sensibilă a Taivanului și chiar mai mult decât atât, în sarcina pe termen lung a poziționării Chinei într-un echilibru eurasian mai larg și mai stabil.

CE ESTE ȘI CE NU ESTE CHINA: UN DECALOG

1. China nu este nici un adversar internațional și nici un partener al Statelor Unite, deși este ostilă față de percepția „hegemoniei” Statelor Unite.

2. China nu va fi o putere globală, deși este o putere regională capabilă de a-și susține interesele naționale.

3. China nu constituie o amenințare directă la securitatea Statelor Unite.

4. China nu constituie o provocare ideologică globală pentru Statele Unite.

5. China nu este un destabilizator regional și se comportă, de fapt, în mod internațional într-o manieră relativ responsabilă.

6. China nu este din punct de vedere politic nici totalitaristă și nici democratică ci o dictatură oligarhic-birocratică.

7. China nu se comportă în conformitate cu standardele universale ale drepturilor omului și ale toleranței față de minorități în locuri ca Tibet sau Xinjiang.

8. China evoluează economic într-o direcție dorită.

9. China probabil că nu va evita grevele, tensiunile politice interne pentru că este un oximoron comunismul comercial.

10. China nu are o viziune clară asupra evoluției sale politice sau asupra rolului său internațional.

PENTRU PROPORȚIONALITATE STRATEGICĂ

Problema Taivanului

Pentru America, Taivanul este o problemă, China este provocarea. Taivanul complică relațiile SUA-China, dar relațiile SUA-China sunt cele care, în mare măsură, vor determina gradul de stabilitate sau instabilitate în Extremul Orient și în mod mai general în Eurasia. După cum se presupune, felul în care este tratată problema Taivanului va influența – și în unele circumstanțe ar putea chiar determina – evoluția relațiilor SUA-China. Însă, cu excepția impactului său asupra acestor relații, statutul Taivanului în sine, nu constituie o preocupare internațională.

Este, totuși, important de avut în vedere atât istoria cât și strategia când tratăm problema sensibilă și volatilă a relației Taivanului cu continentul. Această problemă este o moștenire directă a războiului civil din China. Este totodată o moștenire nerezolvată, pentru că existența separată a Taivanului reamintește că nici o parte implicată în războiul civil nu a reușit să o elimine, în totalitate, pe cealaltă. Deși o parte a câștigat prin dobândirea controlului asupra teritoriului și astfel asupra mării majorității a populației chineze, partea care a pierdut s-a menținut nu doar ca entitate politică, ci și ca o potențială alternativă politică, chiar dacă este izolată pe

o insulă relativ mică, locuită doar de 2 la sută din populația chineză.

Că Taiwanul a reușit să-și păstreze independența față de partea care a ieșit victorioasă din războiul civil chinez, s-a datorat, în principal, Statelor Unite, deși America a continuat să fie, indirect, implicată în război chiar și după terminarea lui pe continent în 1949. Ea a protejat și a susținut Taiwanul. Ciocnirile militare ocazionale din Strâmtoarea Taiwan s-au întâmplat până la încetarea, de facto, a războiului civil în anii 1970, la care s-a ajuns prin convorbirile directe SUA-China inițiate sub președinția lui Nixon și oficializate, mai târziu, prin normalizarea relațiilor SUA-China sub președinția lui Carter⁹. Aranjamentul care a rezultat a fost absolut productiv pentru că a dat posibilitatea părții câștigătoare să recunoască, de facto, împărțirea Chinei ca rezultat tranzitoriu al războiului civil, fără acceptarea acestui lucru ca o realitate permanentă de jure.

Această soluționare sensibilă a fost posibilă datorită acceptării de către ambele părți a formulei complicate prin care (1) Statele Unite recunosc că în concepția atât a continentului cât și a Taiwanului există o singură Chină; (2) Statele Unite au afirmat că acceptă ca problema reunificării să fie în mod pașnic rezolvată (și că interesul național al Statelor Unite va fi angajat dacă s-ar întâmpla altfel); (3) chinezii au reiterat că reunificarea este o problemă internă chineză, care să fie realizată prin mijloacele pe care China le socotește potrivite, deși și ei sunt, de asemenea, în favoarea unei rezolvări pașnice.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Odată depășit acest obstacol urma ca guvernul oficial recunoscut al Chinei să fie cel care să guverneze 98 la sută din poporul chinez. Mai urma ca și Taiwanul să nu poată fi recunoscut ca un stat „suveran“ separat, deși Statele Unite puteau să mențină cu el legături practice și funcționale. Acest fel de legături au fost apoi oficial legitimize de Congresul SUA prin „Taiwan Relations Act“ din 1980, care a reglementat relațiile SUA cu Taiwanul fără a-l defini pe acesta drept stat suveran. În fapt, rezultatul mării tranzacții a fost păstrarea unității formale a Chinei concomitent cu respectarea, practic, a realității existente a unui statut separat pentru Taiwan. Aranjamentul s-a dovedit benefic, el permițând totodată dezvoltarea extensivă a legăturilor dintre SUA și China. Prosperitatea Taiwanului care a rezultat nu mai are nevoie de a fi probată. Ea a fost înfloritoare atât ca un miracol economic cât și ca un mod democratic de a aplana tensiunile chino-americane, a continuării vânzării de arme de către SUA și a proclamării fățișe a rolului SUA în pașnica Strâmtoare Taiwan. Succesul Taiwanului a mai oferit dovada încurajatoare și năucitoare pentru exemplificarea faptului că democrația și cultura chineză sunt compatibile, un exemplu care are implicații pe termen lung pentru evoluția viitoare a Chinei pe continent.

Taiwanul nu numai că a prosperat economic și a înflorit politic, dar a devenit și un participant activ și respectat în diferite organizații internaționale. De exemplu, este membru plin al Asian Development Bank, al APEC și al Central American Bank for

Economic Integration, și acum caută să aibă acces la WTO. El menține legături regulate economice, tehnologice și culturale cu peste 140 de state cu care nu are relații diplomatice oficiale.

O dovadă și mai pregnantă a beneficiilor care decurg din normalizarea relațiilor SUA-China, a fost pacificarea, în fapt, a Strâmătorii Taivan. În contrast cu contactele sporadice care aveau loc înainte de normalizare, a avut loc după aceea o masivă creștere de capital și de populație care au traversat până acum apa separatoare¹⁰. Aceste legături socio-economice, au permis, pe rând, apariția unui dialog informal, dar serios, între reprezentanții autorităților respective.

Unilateralismul lui Lee

Acest aranjament informal a fost periclitat în cea de a doua jumătate a anului 1999 de redefinirea unilaterală a relațiilor Taivanului cu continentul, lansată brusc de autoritățile taivaneze. Într-un interviu larg mediatizat, președintele Taivanului, Lee Tenghui, a abandonat dintr-odată formula „O singură Chină“, redefinind relația Taivanul de-sine-stătător* ea implicând „relații de la stat la stat“. Noua formulare avea un sens precis: o singură Chină era brusc redefinită prin existența a două state separate. Mai mult, Lee, într-o declarație

* În orig. Taiwan mainland = parte distinctă (n.tr.).

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

ulterioară, a insistat asupra faptului că locuitorii Taivanului au dobândit „o nouă identitate națională bazată pe Noua Conștiință Taivaneză”¹¹.

Inițiativa lui Lee a fost lansată fără consultări prealabile cu Statele Unite. Ea a fost totuși imediat urmată de eforturile uriașe ale suporterilor taivanezi din Statele Unite, încurajați de un lobby bine finanțat de Taivan, pentru a determina guvernul SUA, prin presiune din partea Congresului, să adopte o poziție de susținere a „suveranității” taivaneze. Mai mulți suporterii ai Taivanului au lansat și o campanie publică pretinzând o amenințare militară, tot mai mare din partea Chinei la adresa Taivanului și insistând, mai ales, pe lângă candidații prezidențiali republicani să susțină așa-numitul „Taiwan Security Enhancement Act”^{*} introdus la începutul anului în Congresul SUA. Această lege propusă nu avea alt scop decât să reînvie, de facto, Tratatul Mutual de Apărare cu Republica China din 1955 (abrogat după recunoașterea de către SUA a Republicii Populare Chineze), cu prevederile lui specifice și nediscreționare destinate să restaureze Taivanul ca un aliat militar al SUA împotriva Chinei.

Ar fi de notat că aceste tactici alarmiste de presiune nu țineau seama de faptul că Republica Populară Chineză nu are nici în prezent și, nici în viitorul apropiat, nu va avea capacitatea în aer și pe mare să

* Lege pentru Intensificarea Securității Taivanului (n.tr.).

efectueze o invazie reușită de debarcare după o traversare de 120 mile a strâmtorii. Trebuie să ne amintim imensa dificultate a debarcărilor în Normandia din 1944 peste canalul englez mai îngust, în ciuda copleșitoarei supremații aeriene și navale a Alianților precum și a relativei slăbiri a forțelor germane. Spre deosebire de aceasta, forțele terestre care ar rezista forțelor comuniste debarcate sunt relativ mai bine înarmate și mai mobile. Taivanul are și mijloacele de a contesta eforturile RPC de afirmare a superiorității aeriene și navale în Strâmtoarea Taivan.

Este, de asemenea, demn de notat că secretarul SUA pentru apărare, într-o apreciere făcută în februarie 1999, a conchis că doar „prin 2005 Armata Populară de Eliberare va avea capacitatea de a ataca Taivanul prin bombardamente și rachete care vor degrada facilitățile militare esențiale și va deteriora infrastructura economică a insulei”¹³. Chiar și atunci, dobândirea unei asemenea capacități nu va însemna că RPC ar putea executa o invazie eficientă. Trebuie, de asemenea, ținut seama de capacitatea Taivanului de a plăti eficient cu aceeași monedă prin atacarea sau minarea porturilor majore ale Chinei, tăind astfel legăturile comerciale ale Chinei cu întreaga lume.

În orice caz, oricare ar fi fost motivele domnului Lee de a ieși în public cu formula „relații de la stat la stat”, n-a existat nici o nevoie de securitate presantă pentru inițiativa sa unilaterală. De aici întrebarea:

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

pentru ce? Întrucât conducerea taivaneză trebuia să știe că acest lucru va complica relațiile SUA-China și că va genera noi tensiuni în Strâmtoarea Taiwan: trebuie presupus că inițiativa a fost luată (cel puțin parțial) pe considerentul că orice confruntare militară între SUA-China chiar dacă este provocată de Taiwan, ar acționa în avantajul politic al Taiwanului.

Pentru Statele Unite, potrivit încuviințării noii formulări și promulgări „Taiwan Security Enhancement Act¹⁴” ar însemna că Taiwanul ar primi, doar prin constrângere, mână liberă să-și redefinească statutul așa după cum dorește, Statele Unite fiind obligate să apere oricum insula. S-ar merge până la o garanție necondițională de facto din partea SUA de protecție pentru orice pas provocator pe care l-ar putea face Taiwanul, inclusiv chiar o formulă de despărțire de China, rezultând astfel o repudiare a acțiunilor anterioare ale SUA-China. Este, de asemenea, important de notat că în orice ostilități viitoare în Strâmtoarea Taiwan, Statele Unite se vor găsi total izolate internațional.

Pentru China, legislația americană propusă ar indica reangajarea Americii în războiul civil chinez, iar admiterea de către Beijing a formulării „de la stat la stat” ar însemna acceptarea oficială a împărțirii permanente a Chinei. Nu este o alegere acceptabilă pentru Beijing. Ar însemna, de asemenea, că în ochii chinezilor marea negociere cu Statele Unite a fost exploatată de Washington, întâi pentru a consolida Taiwanul și apoi ca

să transforme un Taivan separatist într-un protectorat permanent al SUA. Nici un lider actual al Chinei n-ar putea accepta un astfel de rezultat și relațiile normale dintre Statele Unite și Republica Populară Chineză ar fi, drept urmare, periclitate.

De aceea, administrația Clinton a fost pe deplin justificată să respingă noua formulă taivaneză și să asigure, din nou, Beijingul că înțelegerile anterioare dintre SUA și China rămân valabile. [Câtva timp de acum înainte, Washingtonul nu va putea face altceva decât să navigheze atent între riscul inerent de asigurări necondiționate de securitate a Taivanului și obligația de a descuraja orice încercare din partea Chinei de a forța unificarea. Poate că o clarificare suplimentară bilaterală Washington-Beijing cu privire la Taivan ar putea fi de ajutor dacă ar implica un angajament strict din partea Chinei (exprimat, desigur, ca o decizie chineză unilaterală) de a nu folosi niciodată forța pentru a dobândi unitatea națională, concomitent cu un angajament la fel de „independent” din partea SUA de a pune capăt tuturor vânzărilor sale de arme Taivanului dacă acesta declară formal că s-a separat de China. Totuși, chiar și în acest caz, relațiile SUA-China vor mai rămâne vulnerabile de dezagregare din cauza problemei viitorului Taivanului, nerezolvată și permanent sensibilă. Iată de ce este improbabil ca fiecare din părți să fie doritoare a-și da reciproc asigurări.

Democrație: Condiție esențială

Până la urmă problema Taivanului va fi determinată, în primul rând, de ceea ce se întâmplă, de fapt, în China. O Chină care nu reușește să evolueze politic sau care merge greu din punct de vedere social – ca să nu mai vorbim de o Chină care regresează ideologic – nu va atrage Taivanul. Totodată, nu va intimida Taivanul pentru că Statele Unite vor continua să aibă un interes național real în prevenirea unui conflict în Strâmtoarea Taivan. Ca atare, Taivanul va dori și va trebui să continue a avea un acces măsurat cu prudență la mijloacele militare americane pentru autoapărare.

În contrast, o dezvoltare reușită și o democratizare progresivă a Chinei poate duce, în cele din urmă, la un aranjament practic cu Taivanul. Aceasta s-ar putea face prin lărgirea formulei „o țară, două sisteme” (aplicată în prezent în Hong Kong) la „o țară, mai multe sisteme”.

Formula „o țară, două sisteme” a fost exprimată, cu mare publicitate, de Deng Xiaoping în timpul întâlnirii mele cu el la Beijing în 1984. Ea a fost în mod explicit destinată ca să facă un serviciu Taivanului. În 1997, în cursul unei vizite în Taivan, eu am folosit expresia „o țară, mai multe sisteme”, având în minte – în plus față de China - Hong Kong, Macao și poate eventual Taivan. Într-un interviu în ziarul londonez *Times* (18 octombrie 1999), președintele Jiang, vorbind despre „obiectivele principale ale Chinei *pe la mijlocul secolului*

următor“ s-a străduit să precizeze că, „Noi în cele din urmă vom rezolva problema Taivanului și vom realiza marele ideal al reunificării naționale prin aderarea la politica de *reunificare pașnică* și o țară, două sisteme după întoarcerea cu succes a Hong Kongului și Macao“ (pasajele scrise cu italice [accentuarea mea] indică limpede răbdarea istorică).

În acest stadiu, nu este posibil de a fi mai precis, dar purtătorii de cuvânt taivanezi sunt, în general, corecți în a susține că democratizarea Chinei este practic premisa oricărui angajament care să poată duce spre reunificare (și să sfârșească prin a o realiza). Ca atare, reala provocare strategică pentru Statele Unite – mai importantă decât problema Taivanului – ține de evoluția Chinei atât în politica sa internă cât mai ales în ideile fixe globale ale elitei conducătoare.

Această evoluție poate fi, în mod subtil, influențată din exterior, chiar dacă se va întâmpla o transformare democratică în China datorită presiunilor socio-economice determinate (parțial neintenționat) de reformele economice, altfel, raționale ale elitei conducătoare. Efectul lor cumulativ, mai ales din cauza comunicațiilor moderne din mass media, este inherent incompatibil cu represiunea politică, durabilă. În acest context, cauza drepturilor omului poate și trebuie să fie, în mod deliberat, susținută din afară chiar cu prețul unei fricțiuni cu conducătorii Chinei,

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Totuși, China nu este statul clientelar al Americii. Și nici nu constituie o provocare ideologică globală ca fosta Uniune Sovietică, în care caz a fost util de pus această țară în defensivă făcând din drepturile omului o problemă majoră. Fără îndoială că o politică de confruntare ideologică, susținută, cu China este foarte probabil că va întârzia schimbările dorite prin stimularea mai directă a reacțiilor regresive din partea unei elitei tot mai nesigură din punct de vedere politic. Date fiind schimbările care se petrec în China, inclusiv trendul ei, evident spre o mai mare deschidere către lume, promovarea drepturilor omului în țară poate fi mai eficientă dacă este întreprinsă, în mod deliberat, pe căi ocolite.

De exemplu, programele extensive de a ajuta China să accepte domnia legii sunt menite să aibă un semnificativ impact democratizator. Fără îndoială că experiența negativă a manifestărilor Rusiei postsovietice, accentele stridente de democrație electorală se pot dovedi a fi înșelătoare. Prin contrast, răspândirea instituționalizată a domniei legii poate crea baze trainice pentru o adevărată democratizare, concomitent cu creșterea perspectivelor pentru o economie de piață funcțională. Întrucât elita conducătoare găsește că aceasta din urmă este în interesul ei, propagarea domniei legii este cu atât mai ușoară din punct de vedere politic și cu atât mai eficientă pe termen lung.

La fel, dezvoltarea ajutorului funcțional dat oficialilor locali, care în număr tot mai mare sunt

candidați la alegeri, trebuie să constituie un obiectiv major al unui program inteligent, dar nu strident, în problema drepturilor omului. Cu cât guvernarea locală este mai puternică și mai democratică, cu atât controalele centrale sunt mai slabe. Totuși aici, de exemplu, elita politică conducătoare este susceptibilă de a fi atrasă în mod tentant întrucât ea își dă seama că o guvernare locală eficientă este necesară pentru reușita modernizării. Drepturile omului pot fi astfel transformate în propriile ambiții interne ale Chinei. Congresul Statelor Unite ar fi de dorit să fie sfătuit să aibă în vedere observațiile de mai sus, atunci când acordă un sprijin mai mare diferitelor organizații nonguvernamentale angajate în ajutorarea Chinei de a dezvolta o veritabilă societate civilă.

Problema Taivanului este greu de rezolvat, mai ales întrucât o strategie de procedură indirectă nu răspunde nevoilor mai urgente ale poporului tibetan. Ca atare, în această problemă, este inevitabilă o poziție publică de dezaprobare. Într-o oarecare măsură, guvernul chinez poate conchide că sunt prea mari costurile reputației Chinei și că o aplicare creativă a formulei „o țară, mai multe sisteme“ ar asigura o soluție mai constructivă pentru ceea ce reprezintă în mod evident o violare majoră a normelor internaționale stabilite pentru tratamentul minorităților etnice. Convorbiri directe cu Dalai Lama ar reprezenta un pas semnificativ în direcția corectă iar continuarea sprijinului SUA pentru poporul tibetan este astfel în ordine.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Factorul japonez

Rezolvarea eficientă a acestor probleme delicate este mai probabilă dacă Statele Unite susțin o politică care să sporească în mod progresiv rolul Chinei într-o Asie de Nord Est pașnică și în echilibrul unei puteri eurasiene stabile. Numai în acest context mai larg poate problema pregnantă a Taivanului să fie, în final, însușită. Și formula unei Chine democrate și prospere ca fiind „o țară, mai multe sisteme“ să devină realitate. Mai mult decât atât, tot așa cum Statele Unite n-au putut duce o politică reușită față de Uniunea Sovietică, fără a-și calibra simultan cu cea mai mare grijă relațiile cu Europa, tot astfel politica americană față de China trebuie să fie, aproape prin definiție, o politică triumphiulară, ținând seama foarte mult de Japonia.

China este, în special, sensibilă la tot ce ține de Japonia și rolul ei internațional schimbător. China consideră Japonia ca un rival dintotdeauna și ca o extindere a puterii SUA. Caracterul și sfera alianței SUA-Japonia este, ca atare, o problemă de cea mai mare importanță pentru Beijing. Și, în mod deloc surprinzător, japonezii sunt și ei la fel de preocupați de China și de relațiile ei cu Statele Unite. Deosebit de șocantă a fost observația făcută de Yukio Hatoyama, președintele Partidului Democrat din Japonia, că „Noi trebuie să facem mai multe eforturi ca să întărim încrederea Chinei în Japonia pentru că noi nu suntem siguri ce va aduce

viitorul relațiilor dintre SUA și China“. Hatoyama a adăugat: „Nu poate fi total exclus ca Washingtonul și Beijingul să nu se lupte pentru hegemonie. Ca atare, este întru câtva potențial periculos să considerăm că este sigur să fii întotdeauna de partea Statelor Unite“. Nu este o exagerare să spunem că dacă Japonia rămâne esențialmente aliată cu America sau, în loc să se înarmeze ea însăși și să acționeze în mare măsură singură în Asia, se va determina în mod absolut cât de bine sau de prost manevrează Statele Unite relațiile lor cu China¹⁵.

Consecințele acestei realități triumfiulare au două aspecte. Pentru China, implicația majoră este aceea că Beijingul ar fi înțelept să se rețină de la campania sa de atacare a „hegemoniei“ americane. Aceasta ar fi foarte dăunătoare pentru China. Retorica chineză suprainflamată cu privire la o coaliție antiamericană cu Rusia (și poate, de asemenea, și cu India) ar putea duce la presiuni și mai puternice, în America, din partea unei alianțe antichineze condusă de SUA care cuprinde nu numai Japonia și Coreea de Sud ci și Taiwanul. Unii din America ar putea, de asemenea, susține o opoziție strategică față de India pe temeiul că India este prudentă cu China și că ea împărtășește idealurile democratice ale Americii. Chinezii ar trebui, de asemenea, să fie conștienți că sentimentele antichineze latente, dar puternic înrădăcinate, dacă li se oferă prilejul, ar putea rapid să domine politica japoneză.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

De fapt, sentimentele antichineze din Japonia, mai ales în stabilirea politicii sale externe, sunt vizibil în creștere. Nobuo Miyamoto, directorul Consiliului de Cercetare Nomura, spune că în ciuda unei declarații comune a convorbirilor Japoniei cu China despre un parteneriat „prietenesc și cooperant“, Japonia și China nu vor putea să iasă dintr-o relație de competiție politică și strategică în următorii 50-100 ani¹⁶.

Începerea ostilităților chino-americe foarte probabil că va stârni o intensă cursă a înarmărilor între Japonia și China în detrimentul atât al stabilității cât și al poziției americane în Extremul Orient. Deși nici America și nici Japonia nu pot exclude posibilitatea ca, firește, China să devină o amenințare – și ca atare, alianța lor este totodată o formă de asigurare – nu este nici în interesul Americii și nici al Japoniei să grăbească această amenințare. De aceea, o alianță antichineză cu o Japonie reînarmată ar fi ultima și nu prima opțiune strategică a Americii.

În acest sens, pentru America implicarea esențială este aceea că Statele Unite trebuie să fie foarte precaute în echilibrarea inevitabilă reorganizării, a cooperării SUA-Japonia în problema apărării, orientându-se spre o creștere a rolului securității naționale pentru Japonia, cu o imperativă atenție față de preocupările Chinei. Chinezii sunt convinși că Japonia este inevitabil implicată în remilitarizarea semnificativă și că ținta ei este China. Presa chineză, în mod absolut deliberat, face

caz de toate declarațiile japoneze ce pot fi interpretate ca antichineze. Astfel, cel mai autorizat ziar chinez a fost cuprins de o furie paroxistică când Ishihara Shintaro, guvernatorul nou ales al Tokio-ului – cunoscut, de asemenea, pentru atacurile sale la adresa Statelor Unite – s-a referit la Taiwan ca fiind un „stat periferic“ al Japoniei¹⁷. Statele Unite trebuie să fie, în special, atente să se asigure ca o Japonie mai puternică din punct de vedere militar să fie pe deplin integrată într-un sistem mai larg de securitate colectivă în Asia de Nord-Est și să nu se considere, mai cu seamă, a fi aliatul Americii împotriva Chinei.

De asemenea, rezultă că dezvoltarea cooperării SUA-Japonia în problema securității în Extremul Orient trebuie proiectată într-o manieră care să nu imite obiectivul inițial evident al NATO cu privire la intențiile agresive ale Uniunii Sovietice. În prezent, China nu are capacitatea de a întreprinde, cu adevărat, o serioasă agresiune regională. În consecință, planul de apărare SUA-Japonia-Coreea de Sud, în curs de desfășurare, precum și exercițiile aferente trebuie să evite o acțiune fățișă antichineză. În plus, China trebuie să fie inclusă, cât mai mult posibil, în dialogul multilateral privind securitatea regională. Americii i-au trebuit ani și multe eforturi ca să urgenteze discuții serioase militare trilaterale SUA-Japonia-Coreea de Sud. Au fost, de asemenea, inițiate consultări cu privire la apărare între SUA-Japonia-China-Coreea de Sud și acestea pot deveni, treptat, mai oficiale. Punctul principal

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

care trebuie avut aici în vedere este că această securitate regională în Asia de Nord-Est nu este un joc de zero-sum*; cum este China tratată, ar putea deveni o profeție care se împlinește de la sine.

Problema sensibilă din punct de vedere politic a Theater Missile Defense (TMD) (Teatrul de Apărare împotriva Rachetelor) este foarte relevantă pentru comentariile de mai sus. Bine manevrat sistemul TMD poate fi, regional, stabilizator; manevrat rău, ar putea provoca o intensă ostilitate între SUA și China în timp ce în Japonia ar avea loc o polarizantă și destabilizatoare dezbatere cu privire la relațiile Japoniei cu Statele Unite și China. În consecință, două precauții importante se impun. Prima, că nici un TMD regional SUA-Japonia-China-Coreea de Sud, nu trebuie să includă Taiwanul nici oficial și nici prin folosire directă. Taiwanul poate fi, de facto, acoperit printr-un TMD amplasat pe platformele navelor americane, evitând astfel acuzația Chinei că Statele Unite fac, pe ușa din dos, un aranjament oficial de apărare cu Taisanul. A doua, consultațiile cu chinezii cu privire la un posibil sistem de rachete, trebuie să fie menținut pe aceeași bază care a fost propusă și Rusiei. Nu există nici un motiv pentru a trata China diferit.

Mai mult, este, de asemenea, important să de facă cel mai mare efort în vederea stimulării unui dialog strategic inteligent cu China referitor nu numai la

* Referitor la o situație (ca într-un joc sau relație) în care un câștig pentru o parte atrage după sine o pierdere corespunzătoare pentru cealaltă parte (n.tr.).

securitatea Asiei de Nord-Est ci și a Eurasiei mai ales. Ori de câte ori este posibil ar trebui să aibă loc un dialog tripartit care să implice și Japonia. Tematica acestui dialog, ar fi oportun să includă și viitorul Rusiei (un subiect rar discutat în profunzime cu chinezii și care este, totuși, de importanță vitală pentru China, dată fiind populația ei mult mai mare, economia ei în rapidă creștere spațiul gol din Extremul Orient rusesc învecinat)¹⁸ și statutul statelor din Asia Centrală (cu resursele lor de energie care sunt de mare interes atât pentru China cât și pentru Japonia), și stabilitatea în Asia de Sud-Est și relațiile șubrede dintre India înarmată nuclear și Pakistan. Dezvoltând și instituționalizând un astfel de dialog și, mai ales, făcând o reală trilaterală, va fi nevoie de un efort major și timp îndelungat, dar promovarea lui ar trebui considerată ca o deosebită prioritate strategică a Statelor Unite.

Între timp, un dialog trilateral fructuos, precum și o abordare cooperantă (și nu unilaterală) a problemei TMD poate favoriza o mai mare înclinație din partea Chinei de a rezolva pașnic împărțirea Coreei. Această împărțire, ultima moștenire majoră teritorial-politică nerezolvată ca urmare a Războiului Rece, este tot mai anormală. Totuși, pentru rezolvarea lui constructivă este nevoie nu numai de asentimentul Chinei, ci și de participarea ei efectivă. Această participare va deveni mai probabilă când China va începe să se considere ca făcând parte dintr-o schemă mai largă de securitate, în Extremul Orient, în care America și Japonia nu sunt percepute ca adversarii ei potențiali.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Un dialog strategic trilateral ar putea, la rândul lui, să deschidă calea spre un forum, mai larg, de securitate eurasiatică care să cuprindă America, Europa, Rusia, China și Japonia. Vestul continentului eurasiatic este deja superior organizat prin NATO și UE și aceste structuri integrate coincid cu volatila „zonă medie” a Eurasiei, cel de al 54-lea membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), care include Rusia și statele din Asia Centrală. În est, cooperarea pentru securitate, instituționalizată, cuprinde doar tratatele oficiale SUA- Japonia și SUA-Coreea de Sud precum și consultările neoficiale Japonia-Coreea de Sud. China nu este oficial angajată și nu există nici un echivalent pentru neconstrânsa cooperantă OSCE. Cel puțin, un serios dialog strategic în cinci ar putea totuși promova redefinirea literei e din OSCE din „european” prin includerea într-un OSCE nedefinit și extins a unei duzini de state asiatice.

ZECE PRINCIPII DE BAZĂ ȘI PREMISE PENTRU RELAȚIILE SUA-CHINA

1. Viitoarea orientare a Chinei și nu viitorul Taivanului trebuie să fie preocuparea strategică centrală a Americii.

2. Un aranjament cu Taiwanul, de apărare antichineză, nu trebuie indirect reînnoit iar vânzările de arme de către SUA trebuie cu grijă echilibrate, în funcție de situația relațiilor dintre SUA și China și capacităților Republicii Populare Chineze.

3. Reunificarea pașnică poate fi promovată doar printr-o democratizare și o mai mare prosperitate a RPC în baza unei formule „o țară, mai multe sisteme“.

4. Respectarea drepturilor omului în China trebuie încurajată printr-o politică neforțată de concentrare a atenției asupra beneficiilor domniei legii.

5. Relațiile SUA-China-Japonia sunt extrem de interactive, într-un mod care amintește de relațiile americano-europene-sovietice.

6. Statele Unite trebuie să promoveze un dialog strategic trilateral cu China și Japonia cu privire la securitatea Eurasiei.

7. O coaliție preemptivă de apărare antichineză, bazată pe TMD ar putea deveni o profeție a unei Chine ostile care se împlinește de la sine.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

8. OSCE trebuie să se extindă ca să includă Asia, după convorbirile în cinci asupra securității la care au participat Statele Unite, Europa, Rusia, China și Japonia.

9. G-8 trebuie extins la G-9 prin includerea RPC.

10. Țelul final al SUA trebuie să fie o Chină care să devină un real partener *cu adevărat* legitim, într-un sistem cooperant eurasian tot mai dezvoltat.

Integrarea Chinei

Sarcina asimilării Chinei într-un echilibru mai larg eurasian trebuie dusă și pe alte fronturi. În plus, față de formarea unor relații mai susținute trilaterale cu China și Japonia, intrarea Chinei în WTC și reglarea relațiilor comerciale normale între Statele Unite și China ar fi pași semnificativi în integrarea, treptată, a Chinei în economia mondială.

Acest lucru se explică și în problema includerii Chinei în G-8 (lucru pe care l-am susținut timp de peste trei ani).

Summit-ul G-8 a devenit un hibrid, nici forum pentru democrație și nici un conclav al celor mai avansate

economii. Această formulă duală a fost compromisă de decizia politică expediantă, de a include Rusia, cu o economie nu prea avansată și o democrație îndoielnică. O grabă politică similară ar trebui, ca atare, să dicteze includerea Chinei, cu o economie mult mai dinamică, devenind astfel G-9 un forum de putere globală mult mai reală. Acest lucru va favoriza statutul Chinei ca invitat, sporindu-i totodată rolul în constituirea sistemului global.

În unele privințe, comportamentul internațional al Chinei deja nu este mai rău și poate fi chiar mai bun decât al Indiei. New Delhi de-a lungul timpului a suferit diferite forme de agresiune sovietică, a avut războaie cu vecinii săi, mai des decât China, și-a afișat disprețul față de neproliferarea armelor nucleare, a folosit forța ca să rezolve unele moșteniri coloniale ca, de exemplu, Goa, n-a ținut seama de drepturile omului în Cașmir și s-a manifestat nu mai puțin gălăgioasă decât China în negocierile WTO. Cu toate acestea, nici un candidat prezidențial important din America n-a etichetat India ca fiind „competitorul” său major cum a fost cazul cu China la finele anului 1999. Evident, idealurile democratice ale Indiei dau ambițiilor sale externe un aspect mai favorabil, dar comparația cu India – care ca și China este foarte săracă, în curs de dezvoltare, dar la fel aspirând la putere politică – trebuie să ajute la plasarea, în perspectivă, a temerilor de China într-o câțva supraexagerate.

Important, totuși, de reiterat că este puțin probabil să redevină China partenerul strategic al Americii în

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

maniera în care a fost în decada care a început cu finele anului 1970. Tot ceea ce se poate aștepta, în mod rațional, cu excepția unei grave crize interne sau internaționale, este ca, treptat, China să devină un jucător tot mai cooperant în „jocul” internațional, în care participanții principali joacă în concordanță cu regulile stabilite chiar dacă fiecare din ei își menține propriul său scor. / Ca jucător regional major, China, ocazional, va intra în contradicție cu Statele Unite, dar este totodată foarte probabil să-și dea seama că interesele sale pe termen lung sunt mai bine servite prin respectarea standardelor comune. China nu poate deveni astfel nici un aliat oficial dar nici un inamic declarat al Americii, poate fi însă un participant important în sistemul internațional în dezvoltare, făcând tot mai mult față și acceptând, împotriva voinței sale, din ce în ce mai mult regulile acestui sistem.

O astfel de Chină internațională și mai cooperantă va avea un important efect geostrategic asupra Eurasiei. Date fiind temerile evidente ale Rusiei față de economia mai liberă și populația mai mare a Chinei, e mult mai probabil că o astfel de Chină va împinge Moscova spre Europa atlanticistă decât o Chină care este ostilă Statelor Unite. În același timp, o astfel de Chină va consolida poziția Japoniei într-o alianță stabilă cu America fără a determina Tokio să treacă la o reînarmare rapidă sau să intre în tensiuni care să creeze disensiuni cu Statele Unite.

Ca urmare principala sarcină strategică a politicii SUA față de China nu-și va atinge scopul fără o schimbare

fundamentală, cu adevărat istorică, în concepția elitei chineze: a nu mai considera China ca Regatul Medieval sau ca Imperiul Celest, sau ca o victimă lezată în drepturile sale, sau ca centrul revoluționar al lumii – ci, mai prozaic, ca un partener legitim în stabilitatea eurasiană și ca un factor important în sistemul global.

Note

1. Kenneth Lieberthal, „A New China Strategy“, *Foreign Affairs* (noiembrie/decembrie 1995). Lieberthal a fost membru în staful NSC (Consiliul Național de Securitate) al lui Clinton.

2. Vezi concluzia trasă de Z.M.Khalilzad și alții, „The United States and China: Strategic and Military Implications“ (Santa Monica, Calif.:RAND, 1999), p. 59.

3. Întreaga poveste a cooperării productive SUA-China îndreptată împotriva Uniunii Sovietice (mai ales cu privire la Afganistan), inițiată de administrația Carter și continuată sub Reagan, mai rămâne încă de relatat.

4. A devenit, desigur, un partener economic semnificativ – de fapt cel de-al patrulea partener comercial mai mare al Statelor Unite. Comerțul bilateral al Chinei cu Statele Unite s-a cifrat în exporturi de \$ 62,6 miliarde, iar importurile la \$ 12,9 miliarde în 1977. În același an, investițiile străine directe ale SUA în China au fost de peste \$ 5 miliarde.

5. Unii lideri importanți chinezi au speculat chiar cu privire la posibilitatea unei coliziuni militare SUA-China. Într-o adresă către cadrele superioare PLA, Zhang Wannian,

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

vicepreședintele Comisiei Centrului Militar, a declarat deschis, la începutul anului 1999 că, „Există încă posibilitatea ca un război limitat să poată izbucni între China și Statele Unite“. *Cheng Ming* (Hong Kong, lunar), 1 aprilie 1999.

6. Shi Yinhong, „Scholar on Hegemonistic Interference“, *Ta Kung Pao*, 2 iulie 1999, tradus de Foreign Broadcast Information Service (FBIS). Mai precis, el avertizează că „hegemoniștii ar fi posibil să intervină în treburile Chinei în următoarele probleme: problema Taiwanului, problema Tibetului și Xinjiang-ului, problema insulelor maritime ale Chinei de Sud, sistemul politic al Chinei sau armele strategice ale Chinei“.

7. Ding Sheng, „The New Clinton Doctrine“, *Xiandai Guoji Guanxi*, 20 august 1999, trad. de FBIS. O discuție autorizată a pretinselor planuri americane de a domina strategic Eurasia și de a exploata până la capăt diferitele sale probleme etnice este conținută într-o analiză a relațiilor SUA-Rusia făcută de Lu Zhongwei, „International Security Environment Goes Through Changes“, *Beijing Review*, 23 august 1999.

8. „On Cultural Roots of the Sino-SUA conflict“, *Ta Kung Pao*, 21 septembrie 1999, trad. de FBIS.

9. Un neobișnuit de sincer raport prezidențial asupra modului în care s-a efectuat normalizarea este furnizat de „The Real China Story“ întocmit de Jimmy Carter, *Foreign Affairs* (noiembrie/decembrie 1999).

10. Se estimează că până la 200000 oameni de afaceri taivanezi lucrează acum în RPC, cu investiții taivaneze în China propriu-zisă cu un excedent de \$ 20 bilioane acum și cu alte \$ 25 bilioane planificate. RPC este în prezent cel de-al treilea partener comercial al Taiwanului, după Statele Unite și Japonia.

Zbigniew Brzezinski

11. Lee Teng-hui, „Understanding Taiwan“, *Foreign Affairs* (noiembrie/decembrie 1999).

12. Noțiunea de un Taiwan „suveran“ a fost explicit acceptată într-o declarație publică emisă de un grup de experți conservatori de politică externă, din care unii joacă un rol activ în campania prezidențială actuală (comunicat de presă al Heritage Foundation din 24 august 1999).

13. William S.Cohen, „The Security Situation in the Taiwan Strait“, Raport adresat Congresului în conformitate cu Fy99 Appropriations Bill (Washington, D.C.: Departamentul Apărării, 1999).

14. Camera (reprezentanților) a votat în februarie o versiune modificată a legii.

15. Pentru o discuție relevantă asupra relațiilor Japoniei cu China și Statele Unite conduse de liderii oficiali ai Japoniei, vezi „Seeking True Independence, et al“ (în japoneză), *Yomiuri Shimbun*, 11 ianuarie 2000.

16. *Chuo Koron* (februarie 1999), p. 247, trad. de FBIS.

17. Vezi „Ishihara's Antics Worth High Vigilance“, *Renmin Ribao*, 17 noiembrie 1999, trad. de FBIS.

18. Atât rușii cât și chinezii sunt foarte sensibili la realitățile demografice care prevalează în extremitățile orientale ale Eurasiei. Populația din Mancuria singură este de 102,3 milioane și densitatea pe km.p. este de 168. Populația totală a celor patru regiuni adiacente ale Rusiei este de 6,1 milioane cu o densitate a populației de doar 5,3 pe km.p.

Capitolul doi

Conviețuirea cu o nouă Europă

Alianța Transatlantică este cea mai importantă relație globală a Americii. Ea este trambulina care dă posibilitate Americii, ca, implicându-se, să joace rolul decisiv, de arbitru în Eurasia – arena centrală de putere a lumii – creând o coaliție, în mod global dominantă, în toate dimensiunile principale de putere și influență. America și Europa împreună servesc ca axă de stabilitate globală, locomotiva economiei mondiale și conexiunea capitalului intelectual precum și inovația tehnologică. La fel de important este faptul că ele sunt familiarizate cu cele mai avansate democrații ale lumii. Ca atare, modul de conducere a relațiilor americano-europene, trebuie să constituie cea mai importantă prioritate a Washingtonului.

Pe termen lung, apariția unei Europe cu adevărat unite din punct de vedere politic ar necesita o schimbare structurală în distribuirea puterii globale, cu consecințele ca cele generate de prăbușirea imperiului sovietic și de creșterea ulterioară a preponderenței globale a Americii. Impactul unei astfel de Europe asupra propriei poziții a Americii în lume și asupra echilibrului puterii eurasiene ar fi enorm (vezi tabelul de pe pagina următoare pentru

un indiciu asupra modului în care o Europă unită ar opri dezvoltarea Statelor Unite), generând în mod inevitabil tensiuni severe bilaterale transatlantice. În prezent, nici una din părți nu este echipată ca să facă o astfel de potențială schimbare semnificativă.

Americanii, în general, nu înțeleg dorința europeană de a avea un statut mai bun în relațiile bilaterale și lipsindu-le o apreciere clară a diversității concepțiilor europene cu privire la Statele Unite. Europeanii deseori nu reușesc să înțeleagă spontaneitatea și sinceritatea angajamentului Americii față de Europa, băgându-și în cap că dorința Americii de a susține alianța euro-atlantică este o înclinație de duplicitate machiavelică.

Este de notat, totuși, că acele cuvinte operative din paragraful precedent cu privire la semnificația unei Europe cu adevărat unite sunt „ar fi“. O Uniune Europeană cu o veritabilă greutate politică și unită nu este predestinată. Apariția unei asemenea Europe depinde de profunzimea integrării sale politice, în scopul expansiunii externe a Europei și de gradul în care își dezvoltă Europa identitatea sa militară și politică. În aceste privințe trebuie făcuți însă pași decisivi.

Surse: *The World Factbook*, 1999 (Washington D.C. Central Intelligence Agency, 1999). Estimările de export și import sunt calculate din cifrele comerciale din 1998 din *Direction of Trade Statistics Quarterly* (Washington D.C. International Monetary Fund, decembrie 1999), 2-5.

* UE 27 constă din membri actuali și toți candidații potențiali la calitatea de membru din Europa Centrală și de Est.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Tabelul 1. Comparând Statele Unite cu Europa unită

	Statele Unite	UE 15	UE 27 ^x	UE 27+Turcia
Populație	272.639.608	374.324.512	479.779.201	545.378.407
GDP (Produsul intern brut) (paritatea puterii de cumpărare în trilioane)	\$ 8.511	\$ 20.927	\$ 15.061	\$ 14.759
Cheltuieli militare (în \$ bilioane)	\$ 267.2	\$ 166.3	\$ 221.6	\$ 228.4
Cheltuieli militare în % ale GDP	3.4 %	184 %	1.97 %	2.06 %
Total exporturi (în \$ trilioane)	\$ 0.905	\$ 2.032	\$ 2.189	\$ 2.239
Exporturi de % din totalul mondial	16.5 %	37.0 %	39.9 %	40.7 %
Total importuri (în \$ trilioane)	\$ 0.757	\$ 2.028	\$ 2.146	\$ 2.174
Importuri de % din totalul mondial	13.5 %	36.0 %	38.1 %	38.9 %

În prezent, Europa – în pofida puterii sale economice, a semnificativei integrări economice și financiare și a solidei veridități a prieteniei transatlantice – este, de facto, un protectorat militar al Statelor Unite. Situația generează, firește, tensiuni și resentimente, mai ales, de când amenințarea directă asupra Europei, ce crase o asemenea dependență într-o câțva acceptabilă, este, în mod evident, în descreștere. Fără îndoială, nu este doar un fapt că alianța dintre America și Europa este inegală dar este, totodată, adevărat că asimetria existentă în puterea dintre cele două este probabil să se lărgască chiar ulterior în favoarea Americii.

Această asimetrie se datorează atât puterii fără precedent a expansiunii economice a Americii cât și inovației tehnologice, pe care America o inițiază în domenii atât de complexe și diverse, cum sunt biotehnologia și tehnologia informațiilor. Mai mult decât atât, revoluția tehnologică condusă de America în problemele militare intensifică nu numai scopul extinderii militare a Statelor Unite ci transformă, de asemenea, chiar natura și modul de exercitare a însăși puterii militare. Indiferent de orice acțiune colectivă din partea statelor europene, este total improbabil că Europa în viitorul apropiat va fi în stare să acopere vidul militar cu America, în orice privință.

Drept rezultat, Statele Unite vor rămâne, probabil, singura putere globală pentru cel puțin încă o generație. Și acest lucru înseamnă că America, după toate

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

probabilitățile, va rămâne, de asemenea, partenerul dominant în alianța transatlantică, în primul sfert al secolului XXI.

Ca atare, dezbaterea transatlantică nu va fi despre modificări fundamentale în natura relațiilor, ci mai degrabă cu privire la implicațiile și trendurile anticipate și ajustările corespunzătoare care sunt, totuși, întru câtva marginale. Acestea fiind spuse, nu prea mai este nevoie să se adauge că adaptări chiar sporite pot genera conflicte care ar trebui evitate, dacă relațiile americano-europene rămân constructive și cu adevărat cooperante.

DIFERENȚE DE NATURĂ ISTORICĂ

O mistificare de bază, din punct de vedere istoric, inspiră și totodată complică dialogul ce se desfășoară între America și Europa. Ambele părți se gândesc în mod instinctiv la America când ei visează la o Europă unită. Europeanii își doresc, cu ardoare, anvergura continentală a Americii și poziția globală și, în momentele lor cele mai efervescente, ei chiar au în vedere o Europă viitoare ca o superputere globală la egalitate cu America. Americanii, când întâmpină – uneori cam sceptic – unitatea viitoare a Europei, instinctiv se gândesc la propria lor experiență istorică. Această imagine îi face pe unii din cei ce se ocupă cu politica externă a SUA să se simtă stingheriți pentru că prezumția inevitabilă este că Europa – când va

fi „unită“ – va deveni egalul Americii și rivalul ei potențial.

Experiența americană este invocată adesea, de către oamenii de stat europeni, în marșul Europei spre unitate (o astfel de persoană mi-a declarat, recent, că Uniunea Europeană astăzi este undeva între 1776 și 1789). Totuși, majoritatea liderilor politici își dau seama că Uniunii Europene îi lipsește atât pasiunea ideologică cât și loialitatea civică care i-a inspirat nu numai pe creatorii Constituției Americi, ci – și acesta este testul amical al acțiunii politice – și pe cei pregătiți să facă ultimul sacrificiu pentru independența coloniilor americane. Acum însă și în viitorul previzibil, nu se pune problema ca vreun „european“ să fie doritor să moară pentru „Europa“.

În consecință, Europa, odată integrată, va fi într-o câțva o noutate în istoria entităților politice, atât ca formă cât și în ceea ce privește conținutul. Va fi, fără îndoială, o formă de organizare politică în plus și, în mod global, o singură economie deosebit de semnificativă. Ca organism politic, îi va lipsi însă angajarea emoțională și idealistă pe care Statele Unite au avut-o atunci când au luat ființă. Acea angajare a fost exprimată într-un concept transcendental de libertate politică, proclamat pentru a se bucura de validarea universală care a asigurat atât fundamentul filosofic cât și lumina călăuzitoare atractivă din punct de vedere politic pentru noua națiune-stat. Angajarea celor care au fondat acest stat și al celor care

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

mai târziu li s-au alăturat și au fost asimilați de el a fost aproape de naționalism, unul care a fost deschis tuturor, un naționalism cu o față universală.

Preambulul Constituției americane exprimă caracterul singular al angajării americane față de unitate națională și libertate: „Noi, poporul Statelor Unite, pentru a alcătui o Uniune cât mai perfectă, stabilim dreptatea, asigurăm liniștea internă, ne îngrijim de apărarea tuturor, promovăm bunăstarea globală și consolidăm binefacerile libertății pentru noi și posteritate, decretăm și stabilim...”

Nimic asemănător cu acestea nu caracterizează mult trâmbițatul marș al națiunilor europene spre o Europă comună. Este șocant faptul că Tratatul de la Roma, angajamentul istoric, din 1957, a șase națiuni europene, „de a crea bazele unei uniuni mai strânse”, chiar de la început pune accentul pe asigurarea „progresului social și economic” pe „îmbunătățiri permanente ale condițiilor de muncă și de viață”, pe „înlăturarea obstacolelor existente” pentru „comerț și competiție echilibrate”, pe „abolirea progresivă a restricțiilor în comerțul internațional” și așa mai departe. Este un document admirabil de pragmatic, dar totodată mediocru.

Pentru a marca această diferență esențială între America și Europa nu trebuie însă să denigrăm semnificația istorică a acțiunii Europei. Nu se pune nici problema bunei credințe a acelor europeni angajați în formarea unei noi configurații. Este de notat faptul că motivarea definitorie a inițiativei europene a devenit, în

decursul timpului, una practică și convenabilă. Impulsul inițial pentru unitate europeană a fost mai idealist. „Părinții fondatori“ ai Europei de la finele anilor 1940 și începutul lui 1950 s-au inspirat din convingerea politică transnațională și au fost puternic motivați de hotărârea de a pune capăt, odată pentru totdeauna, conflictelor naționaliste care de două ori în acest secol au fost aproape de a distruge civilizația europeană. Ei s-au temut, de asemenea, că America, nemulțumită de feudele europene ar putea pur și simplu abandona națiunile europene în favoarea celeilalte mari opțiuni istorice – totodată „unificând“ în modul ei detestabil – cea a noii linii de est a Războiului Rece „de la Stettin la Trieste“.

Europenii din prezent privesc cu seriozitate Europa într-un mod mai pragmatic, deși unii – așa cum s-a menționat anterior – visează la o entitate care va concura America. Oamenii de stat francezi, uneori nefiind în stare să-și ascundă hiperinvidia față de situația globală a Americii, văd în Europa toată nădejdea. Britanicii, mai sceptici, au ajuns, în final, la concluzia că va fi o Europă de toate felurile și că ei trebuie să fie în ea dacă vor să dea o semnificație aparte propriilor lor relații speciale cu America. Alte popoare de pe Continent – inclusiv popoarele recent eliberate din Europa Centrală – doresc, de asemenea, să fie europene, pentru că ele împărtășesc convingerea că a face parte din Europa înseamnă a fi mai în siguranță, mai prospere și libere. Nici una din aceste

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

motivații nu sunt esențiale, toate sunt justificate istoric și ele merită respectul Americii.

Fără îndoială că pragmatismul diferă în conținut precum și în acțiunile sale izvorâte din patriotism. O formă de organizare construită pe utilitate este sortită a fi diferită de cea care decurge din convingere. Forma mai poate încă genera loialitate. Ea poate crea o comunitate unitară. Este totodată posibil ca să fie mai puțin ambițioasă politic, mai puțin dogmatică și, mai ales, mai puțin înclinată spre idealism și sacrificiu personal. În pofida unor similitudini în anvergură, „Europa“ care apare acum este, astfel, posibil de a fi, din punct de vedere politic, cu totul diferită de America: un hibrid al unei imense corporații transnaționale căreia este prudent și convenabil și chiar plăcut să-i aparții și al unui stat confederat care în decursul timpului poate, de asemenea, să dobândească o reală loialitate a comunităților distinctive până atunci. În concluzie, organizarea europeană pe bază de utilitate va fi mai puțin decât Statele Unite ale Europei, deși mai mult decât doar o Uniune Europeană Încorporată.

Fără îndoială că nu există nici o defăimare a cuiva sau a vreunui stat dacă sugerăm că pe scena globală Europa care se formează va fi, probabil, mai asemănătoare cu o Elveție mai mare, decât cu Statele Unite. Constituția elvețiană – care a pus capăt luptei inter-comunale – accentuează faptul că diferențiatele cantoane elvețiene din punct de vedere etnic au reușit „să-și

reînnoiască alianța“ că ele sunt „hotărâte să conviețuiască, în diversitatea lor, în unitate, respectându-se unele pe altele“ și continuă să identifice scopurile practice ale Confederației. În afara granițelor accentul principal al angajării Elveției s-a pus pe importante zone de comerț și finanțe internaționale evitând, în același timp, angajarea în conflictele globale, politico-filosofice ale acestui secol.

Integrare, nu Unificare

În orice caz, pare rezonabil să tragem concluzia că „Europa“ în viitorul previzibil, nu va fi – și desigur că nu poate fi – „America“. Odată ce implicațiile acestei realități sunt înțelese, de ambele părți ale Atlanticului, dialogul americano-european ar trebui să devină mai relaxat, chiar dacă europenii își exprimă dilemele legate de intenția lor simultană de integrare, extindere și oarecare militarizare; și chiar dacă americanii contribuie la inevitabila apariție a unei noi organizări europene.

Unificarea mai multor popoare, în mod normal, se întâmplă ca rezultat al unei necesități externe, al unei angajări ideologice comune, a dominației celui mai puternic sau al unei combinații de acest fel. În faza inițială a dorinței europene de unitate toți cei trei factori sunt în joc, deși în proporții diferite: Uniunea Sovietică a constituit o reală amenințare; idealismul european a fost alimentat de amintirile încă proaspete ale celui de-al

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

doilea război mondial; iar Franța, exploatând simțământul de vulnerabilitate morală al Germaniei de Vest, a putut să folosească potențialul economic crescut al Germaniei în sprijinul propriilor sale ambiții politice. La sfârșitul secolului, aceste impulsuri au scăzut în mod evident. Ca rezultat, „integrarea“ europeană – în mare, un proces de standardizare regulatoare – a devenit definiția alternativă a unificării. Totuși, în același timp, integrarea este un mod perfect sensibil de dobândire a unei fuziuni eficiente operațional, o fuziune care se transformă însă foarte repede într-un semnificativ mariaj emoțional.

Realitatea este că integrarea avangardistă birocratică nu poate pur și simplu să genereze voința politică necesară pentru o veritabilă unitate. Acolo nu poate stârni imaginația (în pofida retoricei ocazionale despre Europa care devine egalul Americii) și nici nu poate dezvolta o pasiune mortală care să poată susține o națiune-stat într-o perioadă de adversitate. Cele 80.000 pagini ale *Acquis-ului comunitar* (organizat în 31 sectoare de politică) – pe care un membru nou al Uniunii Europene trebuie să-l ratifice – nu poate, probabil, să-l asigure pe europeanul mediu cu hrana necesară pentru loialitatea stimulatorie din punct de vedere politic. Totuși, trebuie reiterat că acum, dată fiind absența altor trei căi, mai tradiționale, de căutare a unității, integrarea nu este numai necesară ci este *singura* cale pe care Europa poate merge înainte spre „unitate“. Discrepanța între „unificare“ și „integrare“, la rândul ei, explică de ce integrarea este

sortită să fie lentă; și de ce, dacă este accelerată prea mult, ar putea chiar să divizeze, din nou, Europa. Firește că orice încercare de accelerare a unificării politice ar intensifica, probabil, tensiunile interne dintre statele conducătoare din cadrul Uniunii, întrucât fiecare din ele mai insistă să-și păstreze suveranitatea în zona critică a formării politicii externe. În acest stadiu, antiamericanismul ca stimulent pentru unitate – chiar când este deghizat sub expresia de „multipolaritate“, nu poate fi o forță de unificare așa cum a fost cândva antisovietismul, din cauză că majoritatea europenilor nu subscriu la el. Mai mult, cu Germania reunită, nimeni în Europa, în afară de Paris, nu mai consideră Franța ca fiind liderul de fapt al noii Europe – dar, totodată, nimeni în Europa nu dorește ca Germania să devină liderul dominant al Europei.

Integrarea este, totuși, un proces lent, pentru că fiecare pas mărește complexitatea deosebită a întreprinderii. Integrarea, inerent, înseamnă o înaintare tot mai mare și foarte echilibrată spre intensificarea interdependenței între unitățile componente, dar interdependența lor în creștere nu este impregnată cu pasiunea politică pentru unificare cerută de afirmarea independenței globale reale. Aceasta se poate întâmpla, de fapt, când europenii vor ajunge să se considere din punct de vedere politic ca europeni în timp ce rămân, de exemplu, germani sau francezi în ce privește particularitățile lingvistice și culturale.

Extinderea Orizontală

Între timp, din cauza progresului lent al Europei, extinderea externă va deveni, probabil, o compensație parțială pentru ritmul încetinit al integrării interne. Europa se va dezvolta, dar mai mult orizontal decât vertical, deoarece, practic vorbind, cele două nu pot avansa, semnificativ, în același timp. Această realitate dureroasă este un punct sensibil în rândul celor care cred cu adevărat în Europa. Când Jacques Delors a cutedat să declare deschis la începutul lui 2000 că „ritmul /de dezvoltare/ este neîndoielnic forțat...noi riscăm astfel să slăbim programul de acțiune“ pentru integrarea europeană, cu rezultatul că „noi ne vom îndepărta inevitabil de o Europă politică așa cum este definită ea de părinții fondatori ai Europei“, el a fost aproape imediat și public admonestat de un compatriot, Michel Barnier, comisar UE.

Comisarii de la Bruxelles speră că modernizarea birocratică și reînnoirea instituțională vor învigoră procesul de integrare. Încurajat de modestul succes al monedei *euro* – în ciuda unor predicții apocaliptice din partea detractorilor săi, americani și britanici – Bruxelles-ul a mers înainte, anticipând o extindere semnificativă, cu dezbatere interguvernamentală, pe termen lung, referitoare la reînnoirea instituțiilor europene. Deciziile instituționale importante trebuie luate la finele anului. Chiar și cei mai înverșunați susținători ai extinderii admit că, cel mai bine ar fi ca integrarea politică semnificativă să se limiteze, pentru un timp, la o creștere mai redusă

a UE creând poate astfel o așa-numită Europă¹ cu „geometrie variabilă și cu mai multe viteze“. Totuși chiar dacă s-ar întâmpla acest lucru, este îndoielnic că formula respectivă ar rezolva tensiunea esențială dintre integrare și extindere în ce privește dezvoltarea unei politici externe. O astfel de Europă ar duce la împărțirea în membri de clasa întâi și membri de clasa a doua, aceștia din urmă obiectând față de orice decizie majoră de politică externă luată în numele lor, de către niște state europene, chipurile, mai îndreptățite să conducă.

În orice caz, extinderea, de asemenea, este menită să devină o sarcină tot mai complicată și mai absorbantă. Cu vreo două sute de echipe UE pe cale de a începe obositorul proces de negociere a modalităților de primire, cu vreo duzină de noi națiuni aspirante, extinderea probabil că se va încetini, atât din cauza complexității sale inerente cât și din pricina lipsei de voință din partea statelor membre UE. De fapt, primirea oricărui stat central european în 2004 devine tot mai problematică. Pe termen mai lung, totuși, extinderea nu poate fi evitată. O Europă amputată nu poate fi o Europă reală. Un vid geopolitic între Europa și Rusia ar fi periculos. Mai mult, o Europă vestică îmbătrânită ar începe să stagneze din punct de vedere economic și social². Nu este de mirare deci, că unii lideri europeni, care fac planuri, au început să susțină o Europă cu nu mai mult de 30-40 membri în anul 2020 - o Europă care ar fi geografic și cultural un întreg, dar aproape sigur că din punct de vedere politic ar fi slăbită³.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

O problemă de forță

Astfel, nici integrarea și nici extinderea nu vor crea, probabil, adevărata Europă la care visează unii europeni și de care unii americani se tem. Desigur, un număr tot mai mare de europeni au sentimentul că euro combinat cu integrarea și cu o lentă extindere poate crea numai suveranitate economică. Conștiința politică că este nevoie de mai mult a făcut ca cele trei state europene conducătoare – Franța, Marea Britanie și Germania – să se alătore, în 1999, într-un efort de a da naștere unei forțe

UN DECALOG REFERITOR LA EVOLUȚIILE ȘI PERSPECTIVELE EUROPENE

1. Pentru majoritatea europenilor, „Europa“ nu este un obiect de afecțiune personală. Este mai mult o conveniență decât o convingere.

2. Pe scena globală, UE nu va fi ca America, ci mai mult ca o Elveție extinsă.

3. Majoritatea europenilor nu participă la antiamericanism ca un impuls pentru unitate.

4. Integrarea este în mod esențial un proces birocratic și nu e același lucru cu unificarea.

5. Extinderea UE este în mod inevitabil în antagonism cu intensificarea integrării.

6. UE are nevoie să se extindă din rațiuni demografice și economice.

7. Nu este funcțional din punct de vedere politic un centru intern federat al statelor care fac politica externă într-o UE mai extinsă cu 21 sau mai multe state.

8. Este probabil ca o extindere lentă plus integrarea birocratică să producă o Europă unită economic dar politic doar confederată.

9. UE este improbabil să dobândească o capacitate militară autonomă.

10. UE va fi, astfel, un nou tip de organizare cu influența sa globală, în primul rând economică și financiară.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

militare europene credibile și să facă acest lucru chiar înainte de a crea o Europă integrată cu o proprie politică externă definitorie. Forța militară europeană proiectată este destinată să pună ceva putere în spatele unei politici externe și de securitate comune (CFSP), care să fie modelată de noul post creat al Înaltului Reprezentant pentru Relații Externe și Securitate Comună al Europei.

Forța de reacție rapidă propusă în comun de Europa, care urmează să fie operațională în 2003, va fi prima manifestare tangibilă a unei Europe politice. În contrast cu deja existentele dar mai mult simbolicele „Eurocorpuri” – compuse, la început, din recruți francezi, germani, spanioli și alții și care nu aveau nici mobilitate și nici capacitate militară reală – forța proiectată ar fi alcătuită, când va fi nevoie, din unități combatante pregătite în acest scop, având până la 60.000 oameni, ce se vor desfășura timp de 60 zile și vor fi susținute pe un teatru de desfășurare „în sau în jurul Europei” timp de cel puțin un an. De fapt, potrivit diferitelor estimări europene, o asemenea forță ar echivala cu un corp complet, susținut de vreo 150-300 avioane, 15 vase mari de luptă, o capacitate de transport aerian strategic și lucruri necesare C 31 (comandă, control, comunicații și informații). Experții militari europeni vor conduce un audit accelerat al inventarului activelor europene disponibile, astfel încât forța să se poată angaja în menținerea păcii sau chiar în unele (nespecificate de altfel) operațiuni de luptă limitate. Apariția sa va marca formarea unei veritabile Identități de Apărare și Securitate

Europeană (ESDI), capabile de acțiune militară în afara NATO.

Totuși, inițiativa de apărare europeană – determinată de sentimentul clar de insuficiență militară a Europei dovedită de războiul din Kosovo, alimentată de ambițiile franceze, dar temperată de înclinațiile britanicilor și germanilor de a da noi asigurări Americii – trebuie să treacă trei teste de bază: va fi forța rapid desfășurată, va fi ea capabilă din punct de vedere militar și va fi ea susținută din punct de vedere logistic? Europa are mijloace să creeze o asemenea forță: problema este dacă ea are voința să o facă.

În acest stadiu, scepticismul este la ordinea zilei. Liderii europeni în domeniul apărării au declarat că forța poate fi alcătuită printr-o foarte judicioasă realocare a capitolelor din bugetul apărării fără cheltuieli suplimentare, o propunere care sfidează înțelepciunea. Este evident pentru comentatorii europeni serioși că forța care se are în vedere va cere îmbunătățiri ale controlului logistic central, ale depozitelor militare comune și probabil unele exerciții comune. Acestea vor atrage după sine costuri suplimentare, ca să nu mai menționăm necesitatea de bază, tot mai mare, de a avea detașamente de recunoaștere și de informații adecvate, precum și o industrie europeană de apărare mai competitivă și mai consolidată. Să ne amintim că, în ultimii ani, procentajul total al bugetelor europene alocate pentru apărare precum și cheltuielile pentru apărare au scăzut, în termeni reali, cam cu 22 procente din 1997.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

De fapt, criticabil este că parcimonia politică subminează seriozitatea militară a tentativei. Așa după cum scrie Daniel Vernet în *Le Monde* în septembrie 1999, pentru forța europeană care se creează, europenii „trebuie să știe exact ce vor, să fixeze programele de restructurare ale apărării (sensibile politic și costisitoare financiar) și, în final, să aloce resursele bugetare ca să poată face față ambițiilor lor“. În plus, pentru a susține o forță de 60.000 oameni pe teren timp de peste un an, ar trebui să fie disponibilă o rezervă de înlocuire prin rotație de aproximativ 180.000 soldați europeni gata de luptă, și nu este.

O altă complicație, care aruncă o îndoială, în plus, asupra credibilității acțiunii propuse este aceea că unele state europene sunt membre ale UE dar nu și ale NATO („neutrii“) și alții sunt în NATO dar nu în UE („caii troieni“ ai Americii, potrivit unor europeniști). Relațiile lor viitoare cu ESDI sunt, ca atare, neclare și, în orice caz, complică în mod inevitabil situația. Dar poate cel mai important, în cele din urmă, ar fi ca angrenarea forței propuse cu aranjamentele NATO existente să nu devină operațional distrugătoare și să nu dezbine politic statele europene.

În fine, rezultatul cel mai probabil pentru ESDI este acela că forța propusă nu va produce nici un rival al NATO și nici cel de-al doilea „stâlp“ european, lipsă demult, pentru o alianță mai echitabilă. Deși probabil că europenii își vor spori întru câtva propria lor planificare militară și structurile de comandă comune, mai ales după

așteptata absorbție a Uniunii Europene Vestice de UE însăși. Mai posibilă este o apariție treptată în următorii cinci ani, și mai bine a unei capacități europene îmbunătățite care să asigure fără NATO menținerea păcii în unele zone europene de conflict, nu deschis violente (cel mai probabil în Balcani). De fapt, așa-numitul stâlp european va fi făcut mai puțin din beton armat și mai mult din *papier-mâché**. Ca rezultat, Europa nu va reuși să devină o amplă putere globală. Cât ar fi de dureros pentru cei care ar vrea să vadă o Europă politic vitală, majoritatea europenilor nu sunt dispuși nici să moară, dar nici măcar să plătească pentru securitatea Europei.

PENTRU O DIRECȚIE STRATEGICĂ

Cei care fac politica SUA ar trebui să aibă în vedere o decizie simplă atunci când alcătuiesc politica americană față de Europa; să nu-și facă un ideal din inamicul binelui. Idealul ar fi, din punctul de vedere al Washingtonului, o Europă unită politic și care este un membru devotat al NATO – una care cheltuiește tot atât de mult pentru apărare ca și Statele Unite, dar care alocă, aproape în totalitate, fondurile pentru îmbunătățirea capacităților NATO; care să dorească să aibă un rol NATO „în afara zonei de acțiune“ pentru a reduce cheltuielile globale ale Americii și să fie docilă față de preferințele

* Orig.lb.franceză = hârtie ruptă, mucava (n.tr.).

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

geopolitice ale Americii cu privire la regiunile adiacente, mai ales Rusia și Orientul Mijlociu și să fie conciliantă în probleme de comerț internațional și finanțe. Binele este o Europă care să fie mai mult un rival din punct de vedere economic, care să extindă susținut sfera interdependenței europene concomitent cu încetinirea independenței politico-militare reale, care își recunoaște propriul interes în a menține America desfășurată în periferia europeană a Eurasiei cu toate că este deranjată de dependența ei relativă și urmărește fără tragere de inimă emanciparea treptată.

Cei care fac politica UE ar trebui să recunoască faptul că „binele” actual servește interesele americane vitale. Ei ar trebui să aibă în vedere că inițiative cum ar fi ESDI reflectă căutarea europeană de a dobândi respectul de sine și că șicanele – o serie de „nu face” care emană atât de la stat cât și de la departamentele apărării – nu fac decât să intensifice resentimentele europene și au potențialul de a-i arunca pe germani și pe britanici în brațele francezilor. Mai mult, opoziția americană la acest efort nu poate decât servi pentru a-i convinge pe unii europeni – în mod greșit – că NATO este mai important pentru securitatea SUA decât pentru Europa. În cele din urmă, dar nu în ultimul rând, date fiind realitățile scenei europene, ceea ce ESDI formulează pentru NATO sunt probleme de procedură și nu de principiu, iar problemele de procedură este improbabil să fie rezolvate în mod constructiv prin ridicarea lor la rangul de probleme de principiu.

De aici încolo, avertismentele dramatice de „decuplare“ sunt contraproductive. Ele au o tentă teologică și ca atare amenință să transforme diferențele, care pot fi ajustate, în unele care implică dezbatere doctrinară. Ele sunt reminiscențe ale coliziunilor de început ale NATO, care n-au dus la nimic bun – indiferent dacă au fost în legătură cu inițiativa nereușită a Forței Nucleare Multinaționale de la începutul anilor 1960, care a accelerat programul nuclear francez; sau mai recent, scurta criză din 1999 a eforturilor americane forțate de a transforma NATO într-un fel de alianță globală („în afara zonei“), care s-a dezagregat repede odată cu izbucnirea războiului din Kosovo. Asemenea dispute prejudiciază și distrag atenția de la o realitate fundamentală: NATO, un succes cu adevărat remarcabil, poate să fie departe de a fi o perfecțiune, dar nu necesită încă o revizuire drastică.

Te poți opri aici ca să întrebi: chiar dacă presupui că forța noii Europe ar deveni realitate în 2003, unde și cum ar putea ea acționa de una singură? Ce scenariu credibil poate avea cineva în vedere în care să se poată acționa în mod decisiv, fără garanții prealabile ale sprijinului NATO și fără vreo efectivă dependență de resursele NATO? Să presupunem un conflict cu Kremlinul în Estonia incitând minoritatea rusă și apoi amenințând cu intervenția; Europa n-ar ridica nici un deget fără implicarea directă a NATO. Să presupunem că Muntenegru se separă și Serbia invadează; fără participarea SUA forța europeană proiectată probabil că

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

ar fi înfrântă. Dacă, în vreo provincie europeană – să spunem Transilvania sau chiar Corsica – mișcări sociale ar crea o desfășurare de forțe europene de menținere a păcii (cum a fost cazul în Bosnia), o astfel de intervenție e greu de crezut că ar deveni un exemplu pentru o Europă care vrea să devină „un actor independent pe scena internațională“, ca să-l cităm pe Alain Richard, ministrul francez al apărării.

Într-o misiune, cu adevărat serioasă, forța europeană proiectată tot ar trebui să se bazeze în mare măsură pe resursele NATO în zonele importante de recunoaștere, informații și pod aerian. Aceste resurse sunt în primul rând americane deși sunt destinate NATO. Astfel NATO va fi, de facto, implicat, chiar dacă el și-a exercitat, la început, opțiunea de a refuza. Pe scurt, dacă o criză este serioasă, reacția europeană nu va fi independentă; dacă reacția este independentă, criza nu poate fi gravă.

Pentru a fi siguri, ajustările din cadrul NATO vor fi inevitabile întrucât Europa va evolua lent într-o organizare mai precisă. ESDI va face procesele NATO de luare a deciziilor într-o câțva mai grele, poate chiar vor suferi într-un fel, întrucât UE caută să aibă o forță proprie. ESDI, mai ales după ce europenii organizează în cadrul UE un fel de organism european de apărare, va avea, de asemenea, drept efect stimularea unei perspective strategice comune europene, de care America va trebui să țină seama. Însă o postură de securitate europeană comună este mai probabil că va rezulta prin consolidarea

industriei europene de apărare⁴ și a intensificării planificării militare europene decât prin vreun salt precipitat – mai ales în 2003 – într-o capacitate europeană de luptă autonomă.

Desigur, o consecință mai mare pentru viitorul NATO, decât performanța europeană scăzută în timpul războiului din Kosovo, este neperformanța Europei *după* războiul din Kosovo. Faptul uimitor este acela că „Europa“ nu numai că nu se poate proteja pe sine dar ea nu poate nici să se conducă singură. Inabilitatea statelor europene de a se angaja, în întregime, de-sine-stătătoare în menținerea păcii într-o regiune mică și slabă – și reținerea lor de a asigura finanțarea necesară pentru refacerea ei economică – constituie o serioasă provocare pe termen lung pentru coeziunea NATO mai mult decât pentru ESDI. Este probabil ca să alimenteze neliniștea tot mai mare a Americii cu privire la rolul forțelor SUA în apărarea Europei.

În etapa cea mai apropiată, o problemă chiar mai mare de separare – de o și mai mare importanță strategică – poate fi generată de planurile SUA de a desfășura un sistem de apărare cu rachete. Dezbaterea, care are loc în prezent, în SUA, cu privire la apărarea cu rachete, a fost inițiată în primul rând din considerente politice interne și o decizie americană unilaterală, luată în cursa fierbinte prezidențială a SUA, fără îndoială că va fi prost primită în Europa. Desigur că unilateralismul american în această problemă ar putea avea consecințe mult mai grave asupra securității americane și europene decât chiar cele

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

mai intense îngrijorări ale SUA, cu privire la pretinsul efect de „decuplare“ al ESDI. Dacă legăturile transatlantice de securitate urmează să fie susținute, ca fiind prioritatea strategică centrală a Americii, este mai bine ca în acest stadiu să se angajeze discuții comprehensive cu aliații Americii în ceea ce privește fezabilitatea, costurile, tranzacțiile de apărare și efectele strategice, cât și politice, ale desfășurării rachetelor de apărare. În orice caz, este prea devreme să se facă o judecată prudentă asupra a cât de urgent este și cât de practicabil poate fi un astfel de scut de apărare. Aceasta este o decizie ce trebuie luată de viitorul președinte al SUA.

În același timp, o prioritate strategică de bază a Statelor Unite trebuie să fie extinderea, în continuare, a NATO. Extinderea NATO oferă cea mai bună garanție posibilă a menținerii legăturilor transatlantice de securitate. Ea servește la crearea unei Europe mai sigure, cu mai puține zone de ambiguitate geopolitică, concomitent cu creșterea interesului european într-o alianță credibilă și vitală. Desigur, cazul se poate rezolva întrucât decizia NATO din 1999, de a nu reveni la problema extinderii mai curând de 2002, trebuie revizuită și, întrucât, un efort serios de a decide asupra a noi membri trebuie făcut în 2001, când un nou președinte al SUA este în funcție. Mai multe țări par să fie pregătite pentru includere, care îndeplinesc nu numai standardele stabilite recent pentru Polonia, Republica Cehă și Ungaria, ci și chiar cele anterioare pentru Spania.

O reluare mai devreme a procesului de extindere ar asigura un semnal clar că legătura transatlantică de securitate nu numai că rămâne vitală, dar și că America și Europa sunt amândouă serioase în ce privește securitatea Europei, ceea ce este cu adevărat un obiectiv european.

Sprijinul american pentru reluarea extinderii NATO este considerat împreună cu poziția americană în extinderea UE. O Europă mai mare devine, mai puțin probabil, o amenințare internă sau externă care să pună o problemă serioasă păcii internaționale. Mai mult, pe termen lung, cu cât mai mare va fi competiția între membrii NATO și UE, cu atât mai mare va fi coeziunea comunității transatlantice și, mai convingătoare, complementaritatea viziunilor atlantice și europene.

Este de felicitat faptul că unii din candidații calificați, în prezent, pentru calitatea de membri ai NATO sau ai UE se întâmplă să fie aceleași țări. Statele Unite pot argumenta, convingător, că Slovenia, Slovacia și Lituania deja îndeplinesc sau sunt pe cale de a îndeplini criteriile de membri ai NATO. Potrivit unui studiu comparativ întocmit de Princewaterhouse Coopers, mai multe state central europene (inclusiv Slovenia și Estonia) sunt mai calificate – în termeni de stabilitate macroeconomică, GNP, interacțiune economică cu UE și infrastructură economică – pentru a fi membre UE decât au fost Grecia, Polonia și Republica Cehă – ambele deja membre ale NATO – au fost recent trecute în *Economist*

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

ca fiind mai calificate decât Italia! Ceea ce face totul remarcabil este că „actualele cerințe de admitere sunt mai numeroase și mai stringente decât cele care au stat în fața țărilor sud-europene care au intrat mai demult în UE”⁵.

Că unele țări merită să intre în UE și NATO, trebuie să faciliteze și să încurajeze, mai mult sprijinul SUA pentru extinderea ambelor. Consultările la nivel înalt NATO-UE cu privire la punerea în scenă a unei extinderi progresive și continue, vor fi, ca atare, foarte de dorit. Este încă prematur în această etapă chiar de speculat care ar putea fi, în final, limitele exterioare ale celor două, din fericire, entități comune. Va depinde mult de evoluția Rusiei pentru că ușile Europei atlanticiste trebuie menținute deschise. O UE extinsă în comun cu NATO poate încuraja evoluția pozitivă a Rusiei prin potolirea vechilor tentații imperiale. Rusia poate atunci să-și recunoască propriul interes de a se adapta și a deveni asociat al NATO. Dacă nu o face, atunci un NATO extins va asigura securitatea necesară unei Europe extinse. În orice caz însă o excludere, a priori, a oricărui stat european calificat fie din NATO sau din UE ar fi lipsită de înțelepciune.

Mai mult, atât din punct de vedere geopolitic cât și economic, nu este prea devreme de notat că, odată ce atât NATO cât și UE s-au extins ca să includă statele baltice și unele sud-est europene, includerea ulterioară nu numai a Turciei ci și a Ciprului (ca urmare a unei înțelegeri turco-grecești) și a Israelului (ca urmare a unei

*UN DECALOG AL PREMISELOR ȘI LINIILOR
DIRECTOARE ALE POLITICII FUNDAMENTALE
ALE SUA*

1. Europa rămâne aliatul firesc și important al Americii.

2. O Europă atlanticistă este esențială pentru un echilibru eurasian stabil.

3. O capacitate europeană de apărare autonomă improbabilă în orice sens, în viitorul apropiat, n-ar trebui să întâmpine opoziția Statelor Unite.

4. Unitatea politică aliată este mai importantă decât sporirea capacităților NATO.

5. Statele Unite trebuie să întârzie orice decizie de desfășurare referitoare la sistemul de apărare cu rachete balistice până când se ajunge la un consens cu aliații NATO.

6. Statele Unite trebuie să aibă în vedere un NATO extins în Europa dau nu un NATO „în afara zonei“.

7. Statele Unite au un interes mai mare în extinderea Europei decât în integrarea Europei.

8.NATO și UE trebuie să conlucreze prin planuri comune pentru o extindere viitoare.

9.În final, Turcia, Cipru și Israelul ar putea fi incluse în ambele entități.

10.N-ar trebui să existe limitări sau excluderi, a priori, în privința membrilor NATO și UE.

păci complete cu toți vecinii ei) poate deveni, de asemenea, de dorit. În plus, Europa, extinzându-se comunitatea transatlantică, într-o anume privință, va trebui să răspundă semnalelor din partea unor țări ca Ucraina, Georgia și chiar Azerbaidjan, al căror obiectiv, pe termen lung, este să se califice pentru participarea la marea acțiune istorică ce are loc în cadrul UE și sub umbrela de securitate a NATO.

În promovarea acestui mare proiect, Statele Unite trebuie să rămână susținătoare ale încercării UE de intensificare a integrării chiar dacă acest sprijin va fi, în principal, retoric. Statele Unite au evitat, în mod înțelept, să se identifice cu opoziția conservatoare britanică față de unitatea politică și monetară a Europei și la fel, în același mod, trebuie să evite tentația de a etala

*Schadenfreude** când Europa face un pas greșit. Pentru că integrarea europeană va fi, sigur, lentă și pentru că organizarea europeană va fi asemănătoare cu cea a Americii, America nu trebuie să se teamă de apariția unui rival. Relațiile transatlantice sunt mai mult un mariaj care unește la un loc diferențe respectate reciproc – ce includ și chestiuni ce țin de o anumită diviziune a muncii – precum și trăsături comune, dar toate acestea, de fapt, servesc la consolidarea parteneriatului. Acesta a fost cazul în ultima jumătate de secol și va rămâne la fel încă mult timp de acum înainte.

De fapt, caracterul evolutiv al sistemului internațional trebuie să consolideze legătura transatlantică. Europa și Statele Unite reprezintă, împreună, mai puțin de 12 la sută din populația lumii și sunt considerate, în mare măsură, ca insule de prosperitate și privilegii într-un mediu înconjurător global agitat și oscilant. În acest secol de comunicații rapide, o conștiință a inegalității poate fi neîntârziat transformată în ostilitate politică îndreptată asupra celor care sunt invidiați. De aici, atât propriul interes cât și un sens de potențială vulnerabilitate trebuie să continue a asigura baza unei alianțe durabile americano-europene.

Organizarea europeană, situată la marginea vestică a Eurasiei și în imediata proximitate a Africii este mai degrabă expusă riscurilor inerente creșterii tumultului global decât America cu o coeziune socială-politică

* Orig.lb.germ.= bucurie răutăcioasă la necazul altuia (n.tr.).

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

specială, fiind și mai puternică militar și mai izolată din punct de vedere geografic. Europeanii vor fi imediat expuși unui mare risc dacă imperialismul șovin ar motiva, din nou, politica externă a Rusiei, sau dacă Africa și/sau Asia de Sud și Centrală suferă înrăutățirea problemelor sociale. Proliferarea armelor de distrugere în masă, nucleare sau de alt fel, va pune și mai mult în pericol Europa, dat fiind capacitatea militară limitată a Europei și proximitatea statelor potențial amenințătoare. După cum vom vedea, Europa va continua să aibă nevoie de America, pentru a fi cu adevărat în siguranță.

În același timp, o relație strânsă cu Europa legitimează din punct de vedere filosofic și dă contur rolului global al Americii. Ea creează o comunitate de state democratice fără de care Statele Unite ar fi izolate în lume. Să păstreze, să dezvolte și mai ales să lărgască această comunitate – pentru a „asigura binefacerile libertății pentru noi și posteritate” – trebuie să rămână, așadar, sarcina istorică vitală a Americii.

Note

1. „Geometria variabilă implică faptul că celor dornici și capabili li se vor permite să intensifice gradul de integrare în zonele de politică specifice, în timp ce cei lipsiți de voință nu vor fi obligați să urmeze procesul. O abordare cu mai multe viteze înseamnă că în timp ce aceia ce sunt doritori și capabili continuă integrarea într-o zonă politică dată, cei doritori dar incapabili vor avea o hartă a drumurilor clare care să le arate cum se pot ei integra la o dată ulterioară”. Robin

Niblett, „The European Disunion“, *The Washington Quarterly* (Winter 1997), p.104-105.

2. OECD* estimează că UE va avea nevoie de 35 milioane de imigranți în următorii 25 ani pentru a ține populația la nivelurile din 1995 și încă de 150 milioane în 2005 dacă se dorește să se mențină rata curentă de pensionări din rândul muncitorilor. În plus, se estimează că în 2030 pensiile de stat vor absorbi 5,5 la sută din GDP** în Anglia, 13,5 în Franța, 16,5 în Germania și 20,3 în Italia (Echivalentul estimat pentru Statele Unite este de 6,6).

3. Potrivit unui raport întocmit de Jacques Attali la cererea ministrului de externe al Franței, Franța – combinând generozitatea continentală cu coerența strategică va trebui, în mod deliberat, să „promoveze ceea ce nu se mai poate evita“ și anume, o Europă care să cuprindă 35 sau chiar 40 membri, incluzând între alții Ucraina și Georgia, prin aceasta optând pentru „pluralism“ contra federalism. În mod contrar, Werner Weidenfeld a avertizat recent în *Frankfurter Allgemeine Zeitung* că „această abordare limpede a oricărei încercări de întărire a identității europene va deveni călcâiul lui Ahile al Europei“.

4. Un pas semnificativ în această direcție a fost făcut în 1999 prin fuziunea dintre Aérospatiale Matra SA și Daimler Chrysler Aerospace AG pentru a crea Compania Aeronautică de Apărare și Spațiu, cu resurse și posibilități care sunt competitive la standarde americane.

5. Eva Ehrlich și Gabor Revesz, *The State of the Economy in Central and Eastern Europe Compared with the*

* Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (n.tr.).

** Idem, Gross Domestic Product = produsul intern brut.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

*EU's Requirements** (Budapesta: Academia Ungară de Științe, 1999), p.4.

Anexă

Un dialog Daniel Vernet,
director pentru relații internaționale, *Le Monde*

Zbigniew Brzezinski știe exact unde poate fi desfășurată forța europeană de apărare: în Corsica! Mulțumesc doctore. Noi deja avem Jandarmeria Franceză, un fel de gardă națională care este foarte solicitată în Bosnia și Kosovo în acest scop.

În mod mai serios, Brzezinski reprezintă partea binevoitoare a poziției americane față de procesul de integrare europeană, inclusiv încercarea de a constitui forțele europene de apărare care să fie capabile de acțiune independent de NATO. El nu critică această decizie. El nu recomandă ca Washingtonul să o submineze. El nu o transformă într-o problemă de principiu care ar putea diviza cele două părți ale Atlanticului. Fiind mai mult decât sceptic în privința abilității europenilor de a îndeplini ceea ce s-au angajat să facă, el dă administrației americane un sfat consistent: să nu se teamă de apariția unui rival. Brzezinski are o pledoarie bună, susținută cu argumente, care pot fi luate în seamă. Să scot în evidență câteva din ele.

* Situația economiei în Europa Centrală și de Est în raport de cerințele EU (n.tr.).

1. Integrarea a înlocuit unificarea ca țel final al procesului european. Va fi un proces lent, întrucât unul prea rapid ar putea mai degrabă diviza Europa decât să o unească.

2. Europa se va dezvolta orizontal mai curând decât vertical și lărgirea nu este compatibilă cu intensificarea.

3. ESDI – Identitatea Europeană de Securitate și Apărare – nu reprezintă o amenințare pentru NATO pentru că, și în cea mai optimistă ipoteză, ea va fi eficientă doar în crize nesemnificative.

4. NATO și UE trebuie să se extindă în același ritm, neexcluzând, a priori, nici o țară și incluzând asocierea strânsă cu Rusia.

Rusia trebuie să recunoască faptul că această extindere combinată NATO-UE nu contravine intereselor ei. Dacă nu o face, extinderile NATO și UE vor avea nevoie să asigure securitate unei Europe extinse.

Brzezinski pare să accepte viziunea lui Attali a unei Europe de la Atlantic la Vladivostok, care nu se potrivește cu visul părinților fondatori al Pieței Comune și ai Comunității Europene. Acel vis avea în vedere noua Europă, nu doar ca zonă de comerț liber, ci și ca actor internațional, un partener politic pentru America – poate că nu o putere globală pentru această generație sau următoarea, dar o putere regională, nu doar pentru a rezolva conflictele istorice între statele sale membre ci pentru a exporta securitate și prosperitate posibilă „apropiaților ei“.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Brzezinski are dreptate: Există o contradicție între această viziune – susținută în mod tradițional de toate guvernele franceze, dar nu în mod necesar împărtășită de toți partenerii din UE – și configurația actuală a Europei. El are, de asemenea, dreptate să evidențieze că această situație nu se va schimba, probabil, în următorii ani. În unele privințe (investițiile de exemplu), Europa mai probabil se va mulțumi cu cadrul existent decât să facă schimbări profunde necesare unui *grand bond en avant** În alte privințe (cum este apărarea) lipsește fie voința, fie mijloacele, sau amândouă, pentru a avea o politică comună; în mod deosebit, lipsește voința politică de a aloca resurse mai mari bugetelor apărării, fără de care va fi imposibil, pentru Europa, de a avea o politică comună externă și de securitate.

Toate aceste puncte sunt indispensabile. Totuși, viitorul Uniunii Europene nu arată așa de palid cum este descris de Brzezinski. Până acum, Europa nu a atins un punct din care să nu se mai poată întoarce, care să facă viziunea originală imposibilă. Mai mult, toate măsurile luate în ultima decadă – piața unică, euro, circulația liberă a persoanelor în interiorul Europei (așa-numitul „Schengenland“), desemnarea unui Înalt Reprezentant pentru Relații Externe și Securitate Comună, un pas modest dar realist spre o apărare europeană – lasă deschisă posibilitatea unor îmbunătățiri viitoare, chiar

* Orig. lb. franceză = un pas mare înainte (n.tr.).

dacă ele n-ar fi unele spectaculare. Toate opțiunile sunt încă pe masă.

Să luăm forțele de proiectare. Brzezinski, pe bună dreptate, observă că reacțiile europene nu vor fi independente dacă este serioasă criza. În prezent este desigur așa. Însă o reacție independentă, într-un conflict mai puțin decât vital, va fi un pas major înainte comparat cu inabilitatea și îndărătnicia europenilor de a acționa în unele crize de mai mică intensitate din anii precedenți. Să facem primul pas, înainte de a-l face pe al doilea.

Europa nu va fi o putere militară, dar nu va pune limite ambiției sale și va deveni o putere slabă, un fel de Elveție mai extinsă la care se referă Brzezinski.

De la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, poziția Americii cu privire la integrarea europeană a fost întotdeauna ambiguă: unificare, dar nu prea multă. Sfârșitul Războiului Rece n-a modificat această ambivalență: Europa cea sărmană ce este incapabilă de a depăși o integrare limitată: America cea fericită care are un asemenea aliat.

Christoph Bertram, editor asociat,
Foreign Policy

Pentru toate multele sale puncte bune, rețeta lui Brzezinski referitoare la viitorul relațiilor americano-europene este, în analiza finală, una de complezență și ca atare imperfectă. Se poate rezuma într-o propoziție: Europa, departe de a deveni un rival pentru Statele Unite,

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

va rămâne o veritabilă dependentă, un instrument util pentru strategia SUA de a răspândi stabilitate în cât mai multe țări, în afara Rusiei, încorporându-le; ea trebuie să fie privită cu încredință dar nu considerată un partener egal de către Statele Unite.

Într-o problemă, Brzezinski are dreptate: nu este nevoie ca americanii să intre în panică pentru că UE încearcă să grăbească integrarea de apărare. Enervarea, care face agitație pe culoarele Washingtonului, determinată de planurile de îmbunătățire modeste chiar dacă urgente în capacitățile europene de intervenție militară „în afara zonei“, nu este justificată: indiferent ce rezultă din plan, în final forțele europene vor trebui să se alăture intereselor SUA și, ca atare, să dobândească inițial acordul SUA.

A face însă din puterea militară testul litmus* al integrării europene înseamnă a repeta greșeala lui Stalin de a judeca Biserica Catolică după numărul diviziilor ei. Chiar și Brzezinski, cel mai european dintre politologii realiști ai Americii, nu înțelege ce este realmente cu această nouă Europă. Pentru el, ea este „un organism construit pe conveniență“, nu „pe convingere“, un instrument pragmatic de prosperitate și stabilitate împărtășite. Pragmatismul nu reușește să explice, însă, gradul în care state mândre de istoria lor și-au sacrificat autonomia națională pentru interdependența europeană.

* Testul litmus = un test în care un singur factor (cum ar fi o poziție, un eveniment, un fapt) ar fi decisiv (n.tr.).

Ceea ce le-a făcut pe ele să se supună autorității legilor comune și unui tribunal suprem comun, ca să creeze o monedă comună, să unească partea vestică a Continentului, să invite noile democrații ale restului Europei în mijlocul lor și, acum, să încerce să dezvolte mijloacele pentru acțiune militară autonomă, n-a însemnat niciodată pur și simplu conveniență. A fost și este o idee precisă asupra a ceea ce ar trebui să fie Europa.

Forța acestei idei n-ar trebui subestimată. Americanii s-au obișnuit să o recunoască, răbdători, dar încurajând, în mod repetat, eforturile de integrare europeană, în decursul tuturor decadelor Războiului Rece. Acum, poate că în afară de iritarea pentru nou-descoperita încredere a Europei, cuplată cu o fascinație, de moment, pentru reușita militară și tehnologică și beția grandorii, care a coborât asupra singurei și, probabil, ultimei superputeri a omenirii, americanii par să-și fi pierdut atât răbdarea cât și viziunea.

Brzezinski, cu părere de rău, face aici un raționament strategic pentru această pierdere.

Este, fără îndoială, o viziune îngustă și din motive precise autorul însuși declară atât de elocvent la începutul articolului său: „America și Europa servesc împreună ca axă a stabilității globale“. Nu există nici un alt partener similar pentru o Americă ce se preocupă de ordinea internațională, prosperitate și progres democratic. Iar Europa, indiferent de limitele sale, este un partener mult mai puternic în prezent decât în timpul Războiului Rece. Ea va fi și mai puternică în viitor.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Ca atare, ar trebui să fie interesul prioritar al Americii să pună acum bazele unui parteneriat cu Europa de mâine. Supremația SUA poate dura o generație, dar nu va dura o veșnicie. Ce poate fi mai bun decât a se folosi de acest avantaj temporar, pentru a stabili, acum, cadrul instituțional pentru un parteneriat în care o Europă ce va fi mai puternică, decât este în prezent, și o Americă ce va fi mai slabă să conlucreze pentru ordine, prosperitate și democrație în lumea de mâine? Aceasta, Dr. Brzezinski ar fi o politică reală, plină de imaginație!

Timothy Garton Ash,
membru asociat la *Colegiul St. Antony*, Oxford

După cum mă aștept întotdeauna de la Zbigniew Brzezinski, acest eseu este lucid, incisiv, cu anvergură și stimulator. Sunt de acord cu majoritatea analizelor și recomandărilor sale politice mai ales cele cu privire la NATO și extinderea UE. Totuși, dați-mi voie, ca un european englez, să evidențiez cinci puncte, cu care parțial nu sunt de acord și care parțial necesită a fi detaliate.

Primul, sunt întotdeauna pentru a spune lucrurile care conțin adevăr, chiar dacă ele nu sunt de ajutor din punct de vedere politic. Declarația că Europa este „de facto, protectoratul militar al Statelor Unite“ nu mi se pare nici adevărată și nici folositoare. Dacă eu spun „Xanadu este un protectorat francez“, acest lucru semnifică, în

general, că francezii conduc Xanadu. Americanii nu conduc Europa. Chiar în sensul cel mai slab de „a fi dependent pentru protecție militară“, această declarație probabil că nu este adevărată, întrucât, cât de haotice ar fi aranjamentele de apărare ale Europei, totuși, nu există amenințări, în prezent, la adresa securității noastre, împotriva cărora puterile europene majore să nu se poată apăra ele însele și pe partenerii lor din UE.

În al doilea rând, este totuși adevărat că și cele mai puternice țări din UE se bazează încă patetic pe Statele Unite în cazul oricărei acțiuni militare prezente dincolo de frontierele UE, chiar într-un petic dosnic cum ar fi Kosovo. Cred că se poate în mod util reliefa că un motiv important pentru aceasta este acela că liderii Europei Occidentale au stabilit priorități greșite la finele Războiului Rece, punând crearea unei monede comune înaintea unei armate comune. Cu inițiativele actuale de îmbunătățire a politicii externe și a coordonării apărării, UE face în 2000 ceea ce trebuia să facă în 1990 (Fac argumentarea mai detaliată în noua mea carte *History of the Present*).

În al treilea rând, Brzezinski are absolută dreptate cu privire la nevoia urgentă pentru Statele Unite să fie văzute mai degrabă ca susținătoare ale acestor inițiative întârziate, decât ca nemulțumite, mai ales, în domeniul apărării. Mesajul politic la nivelul cel mai înalt din partea administrației de la Washington trebuie să fie total și puternic pozitiv: „*Dorim* Europa să aibă o identitate de

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

apărare mai puternică și o forță de reacție rapidă și eficientă“. Punctul suplimentar ar putea fi în mod util: „și noi vă așteptăm acum pe voi să aveți singuri grijă de Kosovo“. Rezerve justificate cu privire la compatibilitatea NATO pot fi exploatate la niveluri mai scăzute și mai tehnice.

În al patrulea rând, da, Europa nu va fi niciodată o țară. Însă (parțial, cu ajutorul introspecției), eu nu sunt atât de pesimist ca Brzezinski în legătură cu posibilitățile unei identificări emoționale pozitive cu Europa. Firește, eu cred că noi avem prieteni comuni în Europa Centrală care s-ar putea bine imagina „murind pentru Europa“. *Malgré tout**, Europa are un suflet. Este o luptă continuă pentru acest suflet. Spus simplu, aceasta este o nouă versiune a vechiului dezacord între orientarea atlantică, liberală, comerț liber global și cea protecționistă gaullistă, etatistă. Din punct de vedere istoric, balanța avantajului se înclină de la cea de a doua spre prima.

În al cincilea rând, prin ceea ce face și spune, America va afecta semnificativ această luptă, în bine și în rău. Nici așteptând Statele Unite ale Europei și nici acceptând o Europă ca o Elveție mai mare, SUA ar trebui să acționeze spre două scopuri, cel mai bine definite de George Bush (Sr): „parteneri în conducere“ și „Europa întreagă și liberă“.

* Orig.lb.franceză = orice ar fi (n.tr.).

Zbigniew Brzezinski

Brzezinski răspunde:

De fapt, în principal, sunt de acord cu punctele de bază ridicate prietenește de criticii mei europeni. Doresc foarte mult ca America să aibă Europa ca partener real, dar o concepție plină de dorință nu este un bun îndrumător în constituirea politicii adevărate. Creând un spațiu european mai extins și mai progresiv integrat, aliniat îndeaproape cu Statele Unite, acesta este singurul joc posibil; alternativa la el este stagnarea în colaborarea cu Europa și o revenire la nesiguranța geopolitică din regiunea dintre zona euro-atlantică și Rusia.

Capitolul trei

Conviețuirea cu Rusia

Includerea progresivă a Rusiei în comunitatea transatlantică, în extindere, este componenta necesară a oricărei strategii a SUA pe termen lung pentru a consolida stabilitatea pe mega-continentul eurasian. Urmărirea acestui scop va necesita răbdare și persistență strategică. Nu există diferențe pe parcurs. Trebuie create condiții geostrategice care să-i convingă pe ruși că este în propriul interes al Rusiei să devină un stat-națiune european postimperial și cu adevărat democratic – un stat puternic angajat în comunitatea transatlantică.

Din entitățile eurasiatice majore (Uniunea Europeană, Rusia, China și Japonia) doar Europa și Japonia se poate spune că recunosc, pe deplin, poziția lor fundamentală în stabilitatea internațională. Cazul este într-o măsură mai ambiguu cu privire la China și Rusia, care favorizează încă schimbări mai mult sau mai puțin dramatice în distribuția puterii globale. Ambele sunt însă conștiente de limitele lor și de interesul lor de a coopera cu Vestul. China este astfel înclinată, în mare măsură, în

această cooperare, pentru că reprezintă un succes economic continuu; Rusia, pentru că nu este. China prosperă cu investiții străine, Rusia se teme de amenințări potențiale din sudul și estul ei imediat și percepe diminuarea utilității forțelor sale nucleare. China este încrezătoare în sine; Rusia este conștientă de sine.

Ca atare, atât Rusia cât și China pot fi susceptibile de o strategie care are ca țel includerea lor în structurile internaționale cooperante. În acest scop, două triumphiuri eurasiene de putere trebuie ferm conduse și cu timpul conectate mai direct: primul implicând Statele Unite, Uniunea Europeană și Rusia; al doilea implicând Statele Unite, Japonia și China¹. Pentru ca această legătură să fie eficientă, este esențială angajarea constructivă a Rusiei.

Este sigur că nici America și Europa, chiar mai puțin, nu pot prin ele însele să atragă sau să transforme Rusia. Transformarea Rusiei trebuie să vină din interior, tot așa cum a fost cazul la începutul secolului XX cu prăbușirea Imperiului Otoman și apariția unui nou stat modern. Dar atât America cât și Europa pot să ajute la crearea nu numai a unui context favorabil ci și obligatoriu pentru schimbarea dorită. Și, pentru aceasta, în pofida pesimismului justificat pe termen scurt, cu privire la perspectiva conducerii politice în prezent a Rusiei, există o bază rezonabilă de optimism pe termen lung.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

CADRUL ISTORIC

Apariția unui stat rus, democratic, orientat spre Europa, post-imperial și național, ar asigura, relevant, din punct de vedere istoric și strategic, răspunsuri echilibrate la două întrebări care-i bântuie astăzi, politic, pe ruși: ce este Rusia și unde se află Rusia? Aceste întrebări se pun, în jur, la limita catastrofei sociale și într-un context de vulnerabilitate geopolitică.

Nu se poate subestima dauna cumulativă pricinuită poporului rus de cei șaptezeci de ani de comunism. Condiția actuală a Rusiei nu trebuie judecată prin strălucirea superficială a Moscovei sau St.Petersburgului, primii beneficiari ai pătrunderii de fonduri financiare vestice, sau a ratelor de creștere rusești ocazional fluctuante. Realitatea dureroasă este că experimentul comunist a lăsat moștenire poporului rus o agricultură ruinată, o infrastructură socială retardată și în multe locuri primitivă, o economie înapoiată care se confruntă tot mai mult cu riscul dezindustrializării progresive, un mediu înconjurător devastat și o populație amenințată demografic.

A măsura, cu precizie, efectele cumulative ale acestei moșteniri este imposibil. Ele sunt nu numai masive dar și de durată. Criza actuală a Rusiei coincide cu colapsul imperiului rus vechi de cinci sute de ani, care s-a extins în era sovietică într-un imperiu și mai mare, comunist. Criza internă amenință bunăstarea poporului

rus; colapsul imperial, în timp ce determină o potențială provocare geopolitică, produce confuzie, tentează și frustrează elita politică a țării – o elită care timp de zeci de ani n-a fost numai doctrinar năucită, ci, la intervale a fost și letal înlăturată³. Această elită s-a dezvoltat, obișnuită cu privilegiile și satisfacțiile statutului global al Rusiei, un statut pentru care astăzi nu există nici o bază solidă.

Ultimii zece ani au sporit mai degrabă decât să rezolve aceste provocări. Deschiderea relativă a Rusiei i-a făcut pe ruși să fie pe deplin conștienți de reala și enorma discrepanță care separă condiția lor de cea a vecinilor lor vest-europeni. Conștiința tot mai mare și mai larg răspândită a faptului că, deși cu o densitate mare de populație, China cu care se învecinează o duce incomparabil mai bine, este o sursă suplimentară de neliniște. În cele din urmă, pentru că a fost mult timp obișnuită să gândească despre sine că ar fi principalul rival al Americii, este suficient de greu dacă ne gândim că produsul intern brut (GDP) din Rusia, măsurat în termeni de dobândirea parității puterii, reprezintă doar o zecime din America, aproximativ jumătate din India și ceva mai puțin decât Brazilia.

Trebuie să fie neliniștitor pentru rușii informați să afle că în ultimul an China a beneficiat de peste \$ 43 miliarde din investiții străine directe (aducând în anii 1992-1999 un total de aproximativ \$ 350 miliarde) și Polonia postcomunistă, mult mai mică, a fost singură beneficiara, în 1999, a \$ 8 miliarde din astfel de investiții

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

– în timp ce doar \$ 2-3 bilioane au fost direct investite, de peste hotare, în Rusia în aceeași perioadă (ceea ce face un total mai redus de \$ 11,7 bilioane între 1992-1999). Investițiile străine slabe se datoresc, în parte, proastei imagini economice internaționale a Rusiei. În Raportul de Competitivitate Globală din 1999, Rusia a fost clasată ultima între cele 59 țări avute în vedere (China a fost a 32-a, Zimbabwe a 57-a și Ucraina a 58-a). Într-o apreciere comparativă cu privire la corupția din 99 de state, Rusia a fost plasată pe locul 82 (după Armenia).

Se spune că nu au fost investiții majore interne în Rusia în ultimii zece ani. În 1997 întreg capitalul investit în sectorul productiv a scăzut cu aproape 17 la sută față de nivelul anului 1990 și doar recent a mai crescut ușor. Mai mult, s-a estimat că ar fi nevoie, în mare, de \$ 25 trilioane în următorii 25 de ani ca să se refacă infrastructura industrială a Rusiei care, în medie, este de trei ori mai veche decât cea din țările OECD. Desigur, chiar cu măsuri de refacere economică susținute, la o rată anuală de 5 la sută, Rusia va obține doar cam 2 la sută din produsul intern brut (GDP) mondial în 2015. Prin contrast, Statele Unite și UE împreună vor avea aproximativ 45-50 la sută și Japonia cu China, combinate, probabil încă 25 la sută sau cam așa. Discrepanțele calitative din inovația tehnologică și competitivitatea economică dintre Rusia și vecinii ei vestici pot fi și mai mari.

Imaginea socială este și mai sumbră. Cam 70 milioane de ruși trăiesc în zone urbane afectate de niveluri

de poluare care depășesc nivelurile de contaminare maximă ale SUA cu un factor de cinci sau chiar mai mult. După standardele SUA cam 75 la sută din apa consumată în Rusia este poluată. Sistemul de sănătate din Rusia, multă vreme o sursă de mândrie, funcționează prost, cu multe spitale (mai ales în zonele neurbanizate) cărora le lipsește apa caldă și care nu sunt în stare să aibă standarde, chiar minime, de igienă. S-au înregistrat cam 100.000 cazuri de tuberculoză și doar 40 la sută din totalul nașterilor au avut ca rezultat copii perfect sănătoși. Potrivit unui studiu, cam 20 la sută din elevii de clasa I au fost diagnosticați cu o formă de retardare mintală. Durata de viață probabilă pentru bărbați a scăzut de la aproximativ 64 ani în 1990 la aproximativ 59 ani în 1999 (datele alternative sugerează că cifra ar putea fi de aproximativ 61 ani, tot foarte scăzută după standardele vestice). Raportul mondial de sănătate (*World Health Report*) pe anul 2000, referitor la sistemele naționale de sănătate, clasează Rusia pe locul 130 în fața doar a Sudanului.

Firește, populația Rusiei a scăzut de la 151 milioane în 1990 la aproximativ 146 milioane în 1999 – cu decese anuale în ultimii ani care depășesc nașterile cu ușor peste 50 la sută (cam 2 milioane de decese și 1,3 milioane de nașteri pe an). În timp ce refacerea economică și o ameliorare a programelor de sănătate publică ar putea, eventual, încetini declinul populației, unele studii demografice anticipează că populația Rusiei ar putea să scadă sub 135 milioane în 2025. Apoi, de

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

asemenea, mulți ruși pleacă din extremitățile expuse ale Rusiei, din nord și din Extremul Orient spre regiunea centrală, mai sigură, la vest de Urali, atrăgând după sine eforturi foarte mari pentru colonizarea periferiilor cu o populație rară, din nord și est.

Rusia, ca atare, este confruntată cu o amenințătoare combinație de demografie și geografie. China, vecinul ei din Extremul Orient, nu numai că are o populație de aproximativ 1,2 bilioane, dar are și o economie care în termeni GDP este deja de patru ori mai mare ca a Rusiei. De asemenea, nu este nici o sursă de reasigurare geopolitică pentru Rusia întrucât economia Japoniei este de aproximativ cinci ori mai mare decât a sa; și spre vest o Uniune Europeană care prinde contur are o economie deja de aproape zece ori mai mare ca a Rusiei și o populație de vreo 375 milioane. În plus, Europa, mult mai aproape, este aliată cu Statele Unite care are o populație de două ori mai mare ca a Rusiei și un produs intern brut mai mare de zece ori. În sud, perspectivele sunt chiar și mai semnificative. Acea zonă este, în prezent, organizată în nouă state locuite aproape în exclusivitate de musulmani. Populația lor, combinată, totalizează cam 295 milioane nemaipunând la socoteală populația Turciei orientată spre Europa, care este de aproximativ 65 milioane. Alte 20 milioane de musulmani trăiesc acum în interiorul granițelor Rusiei. La ratele actuale de nașteri, în 2025 populația islamică, care trăiește în proximitatea sudului Rusiei, s-ar putea cifra la 450

milioane (fără a lua în calcul 85 milioane de turci, estimate).

Este plauzibil ca majoritatea țărilor musulmane din vecinătate să fie slabe din punct de vedere economic, făcând să crească probabilitatea ca ele să fie, totodată, oscilante din punct de vedere politic. Populațiile lor – în principal alcătuite din generația mai tânără, care este efervescentă, cu o conștiință de sine tot mai naționalistă și mai intens islamică în autodefinire – s-ar putea dovedi total susceptibilă la apeluri extremiste. Dacă nu sunt manevrate cu mare abilitate și reală moderație de fosta lor vecină imperială, trezirea lor politică ar putea dobândi un fervent aspect antirus din care comportamentul greșit al rușilor față de Cecenia ar putea fi doar un precursor.

Ca atare, depinde mult de performanța actualei elite politice a Rusiei – o elită care este total diferită în componență și concepție față de contrapartidele postcomuniste din Europa Centrală. Actuala conducere din Rusia nu include foști dizidenți politici, nici măcar unul. În plus, în Europa Centrală opoziția anticomunistă – Solidaritatea, în Polonia, Sajudis, în Lituania, și Charta 77 de la Praga – au reprezentat o masă critică, care a fost, ulterior, capabilă de a întreprinde reforme democratice. În majoritatea statelor central europene, partidele comuniste s-au convertit, de asemenea, în unele democrate, în general susținătoare de reforme și de legături mai strânse cu NATO și UE.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Spre deosebire, actuala elită politică rusă este în mare măsură o alianță din foști aparatnici oligarhi scoși în afara legii, KGB și conducători militari. Renunțarea de către ei la trecutul sovietic a fost formală: păstrarea unui mausoleu în centrul Moscovei care glorifică trupul îmbălsămat al întemeietorului gulagului rezumă, admirabil, înclinația lor mentală. Desigur, noua echipă a președintelui Vladimir Putin este formată din oameni care, cu nici o excepție, ar putea servi și acum în cele mai înalte eșaloane ale guvernului sovietic (mai ales ale KGB), dacă ar mai exista Uniunea Sovietică. Propria descendență politică a lui Putin este destul de sugestivă în acest sens. El este la a treia generație de aparatnici: tatăl său a fost funcționar de partid, iar bunicul lui a servit chiar în grupul de securitate personală a lui Lenin și apoi a lui Stalin.

Conducerea actuală de la Kremlin s-a maturizat în anii de declin al Uniunii Sovietice. În general, ea nu a mai crezut în ideologia sovietică, dar i-a plăcut puterea sovietică. Prăbușirea Uniunii Sovietice a fost, pentru majoritatea membrilor săi, nu numai un șoc istoric ci și o calamitate, care ar fi putut și ar fi trebuit să fie prevenită. În timp ce unii își șterg lacrimile cu profiturile ce au decurs din economia de stat distrusă prin spoliere, firește că se simt marginalizați, prin pierderea de către Rusia a statutului internațional. Putin le-a captat sentimentele ascunse la numirea sa, când a vorbit nostalgic despre Rusia ca „un stat mare, puternic și viguros“.

În reconstruirea unei Rusii „care cere respect în lume“ simțul tactic bun al lui Putin îi dictează să evite acea ostilitate fățișă față de Vest. Desigur că este de dorit o anumită reconciliere cu Statele Unite, mai ales pentru a intra într-o alianță antiislamică, în eventualitatea că problemele Rusiei, în răsărit, ar scăpa de sub control. Atragerea facilă a președintelui Clinton în tabăra anticecenă în 1995 și din nou în 1999 oferă un exemplu. Capacitatea nucleară restantă a Rusiei asigură și ea baza pentru un dialog special cu Statele Unite, sporind, prin aceasta, prestigiul Rusiei și poate chiar creând impresia unei relații speciale.

Reconcilierea selectivă a Rusiei cu Statele Unite poate fi urmărită în paralel cu eforturile, atent calibrate, de a cultiva sentimente antiamericane în Europa de Vest, pentru a slăbi decizia vestică cu privire la viitoarea extindere a NATO și de a exacerba disensiunile existente din cadrul comunității Euro-Atlantice. Diplomația tradițională în legăturile cu Berlinul și Parisul poate, de asemenea, fi exploatată ca să alimenteze rivalitățile europene pentru a obstrucționa apariția, la granițele de vest ale Rusiei, a unei UE mai integrată politic, legată de NATO. În orice caz, o destindere cu Vestul este condiția *sine qua non* a accesului permanent al Rusiei la ajutorul vestic, necesar financiar.

Mai presus de orice este nevoie de un mic răgaz în relațiile cu Vestul, dacă Rusia realizează scopul central al lui Putin: restaurarea unui puternic stat rus. Pentru conducătorii actuali, apariția unei duzini de noi state

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

independente după prăbușirea Uniunii Sovietice este o aberație istorică, care trebuie să fie treptat corectată, dacă Rusia își recapătă puterea. Deși se pare că ei își dau seama că rezultatul final nu va fi un stat imperialist unic, par a fi hotărâți să dobândească subordonarea progresivă a statelor postsovietice în cadrul Comunității Statelor Independente, într-un mod, care să limiteze suveranitatea lor în zonele importante de securitate și relații economice externe.

Această aspirație stă la baza opoziției vehemente a Moscovei față de orice prezență economică vestică în spațiul fostei Uniuni Sovietice. Poziția Kremlinului în această privință se bazează încă pe vechea abordare leninistă zero-sum*: este mai bine pentru zonele nerusești să nu se dezvolte economic dacă o astfel de dezvoltare atrage după sine o prezență vestică. De aceea, accesul direct al noilor state independente la economia globală prin multiple conducte din regiunea Mării Caspice este văzut de actuala elită rusă cu aproape tot atât de multă ostilitate ca cea manifestată față de cochetarea Ucrainei cu NATO. Așa cum s-a exprimat un oficial rus din Ministerul de externe:

„Volumul semnificativ al fondurilor deja investite sau planificate de companiile americane de investiții în afacerile cu petrol din Marea Caspică arată o tendință de

* Referitor la un joc sau o relație în care un câștig al unei părți atrage după sine o pierdere corespunzătoare din partea celeilalte părți. (N.tr.)

constituire a unei prezențe SUA din punct de vedere politic și în consecință și militar în Caucaz. În esență, fără un consens prealabil, are loc încorporarea regiunii Caspice în sfera de interese vitale ale Statelor Unite⁴.

Este de notat, mai ales, insinuarea originală că pentru investiția vestică în noile state independente este cerut „consensul“ Rusiei.

Din punct de vedere strategic, politica rusă, spre ceea ce Kremlinul numește „zona apropiată“, are în mod esențial trei obiective. Primul, de a exercita presiune asupra Georgiei și Azerbaidjanului, sporindu-le vulnerabilitatea, până la o eventuală destabilizare, după îndepărtarea de pe scenă a actualilor președinți. Al doilea, revenirea Ucrainei la un fel de relație „Slavă“ cu Moscova va trebui încurajată, cu „uniunea“ ruso-belarusă care să asigure un model al „solidarității slave frățești“ la care să aspire ucrainenii. Al treilea, trebuie exercitată presiune pentru a preveni intrarea statelor baltice în NATO în temeiul că ele au făcut cândva în mod „legal“ parte din Uniunea Sovietică⁵.

Pe scurt, ocupanții actuali ai Kremlinului cred că „puternicul“ stat rus trebuie să fie mai mult decât un stat național, care coexistă cu altele, în spațiul fost sovietic. Deși majoritatea membrilor actualei elite își dau seama că refacerea economică este o precondiție necesară pentru redobândirea măreției istorice, unii pun, totodată, accentul pe puterea militară a Rusiei, ca bază pentru solicitarea unui statut global. Nu este surprinzător că

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

această opinie este puternic susținută de conducerea militară superioară a Rusiei și a fost explicit reflectată în noua doctrină militară adoptată în decembrie 1999. Conducătorii militari superiori sunt, de asemenea, susținători fermi ai restabilirii puterii politice ruse într-o nouă „uniune eurasiană”⁶.

S-ar părea, ca atare, că actuala elită este mult mai preocupată de restaurarea unui stat rus dominant decât de o reorientare istorică a Rusiei. De fapt, există o discrepanță evidentă între scopurile liderilor politici și posibilitățile țării. Rusia contemporană este mult prea slabă ca să susțină o dominație regională, deși, în mod nostalgic, reclamă un statut de superputere. În pofida numeroaselor crize interne, noile state postsovietice sunt hotărâte să-și păstreze independența. Ar avea nevoie de un efort imens, mult peste actualele mijloace ale Rusiei, pentru a le subordona. Mai mult, este improbabil ca Vestul, chiar dacă ar fi înclinat să accepte unele aspirații regionale ale Rusiei, ca fiind legitime, să rămână total pasiv dacă independența, să spunem, a Ucrainei sau Georgiei – ca să nu mai pomenim de statele baltice – ar fi amenințată.

În afară de aceasta, susținătorii ruși ai puterii militare subestimează foarte mult efectele de secătuire economică ale oricărei competiții cu America, în privința armamentului reînnoit și supraestimează puterea politică pe care Rusia o poate exercita prin capacitatea sa strategică în mod esențial unidimensională. Adevărul este

că Rusia, deja cheltuind cam 5% din produsul său intern brut pe armată, nu poate concura cu revoluția declanșată de SUA în problemele militare. Și în timp ce armele sale nucleare pot servi ca descurajare, ele nu constituie un instrument politic eficient; valoarea lor este treptat diminuată de proliferarea nucleară, mai ales în vecinătatea imediată a Rusiei.

O întârziere prelungită la răspunsurile realiste la cele două întrebări cu care se confruntă Rusia postimperială – ce este Rusia? Unde este Rusia? – s-ar putea dovedi dezastruoasă. Mobilizarea socială bazată pe naționalism poate fi doar un remediu pe termen scurt. Rusia subpopulată și defavorizată din punct de vedere social, ar putea ajunge prinsă în plasă din pricina ciocnirilor violente cu musulmanii din sud și ar deveni mai vulnerabilă față de încălcările teritoriale chineze din răsărit, și față de o Europă și Americă ostile, în Vest. O „alianță” cu China n-ar face decât să subordoneze Rusia Chinei fără a rezolva problema.

Ca rezultat, poate fi doar întru câtva exagerat să sugerăm ca o consecință finală a oricărui eșec prelungit de a privi în față deplinele implicații ale contextului geopolitic amenințător al Rusiei și situației fragile a societății sale – nu apariția unei „Europe până la Urali” (așa cum avea în vedere generalul de Gaulle), ci apariția unei Rusii hărțuite și redusă doar până la Urali.

UN DECALOG REFERITOR LA CONDIȚIA GEOPOLITICĂ A RUSIEI

1. Economia Rusiei este de aproximativ o zecime din cea a Americii și utilajul său industrial este de trei ori mai vechi decât media Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD).

2. Cam 70 milioane de ruși trăiesc în zone urbane cu niveluri de poluare de 5 ori mai mari decât maximele SUA și cam 75 la sută din apa de consum a Rusiei este contaminată.

3. Doar aproximativ 40 la sută din toate nașterile recente din Rusia au avut ca rezultat copii pe deplin sănătoși.

4. Populația Rusiei a scăzut de la 151 milioane în 1990 la 146 milioane în 1999.

5. China, vecinul imediat al Rusiei în est, are o populație totală de 1,2 bilioane; la vest UE are 375 milioane și la sud trăiesc aproximativ 300 milioane de musulmani.

6.Economia Chinei este deja de patru ori mai mare decât a Rusiei, iar investițiile străine în China în ultima decadă au fost de 30 ori mai mari decât în Rusia. Economia UE este de 10 ori mai mare decât a Rusiei.

7.Spre deosebire de Europa Centrală postcomunistă, elita politică actuală a Rusiei este o alianță a conducerii militare a KGB cu foștii aparatnici și oligarhiile scoase în afara legii, toți liderii actuali de frunte din Rusia ar putea servi în guvernul sovietic dacă ar mai exista încă Uniunea Sovietică.

8.Actualul guvern rus a lăsat limpede să se înțeleagă că scopul său principal este restaurarea puterii Rusiei și nu o reformă democratică.

9.Rusia dorește o reconciliere cu Vestul pentru a dobândi mână liberă în a trata cu noile state din fostul spațiu sovietic.

10.Neluarea în seamă a demografiei și geografiei ar putea implica Rusia în conflicte care să-i amenințe viitorul său de stat teritorial major.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Pentru o direcție strategică

Luând în considerare politica vestică față de Rusia, noi am face bine să reflectăm, pe scurt, asupra prăbușirii Imperiului Otoman și apariția, după aceea, a statului național turc. Acea experiență este mai pertinentă pentru dilemele Rusiei decât ale Germaniei și Japoniei după 1945, sau ale Marii Britanii și Franței după ce au încetat de a mai fi imperii.

Spre deosebire de Germania și Japonia, Rusia n-a fost nici ocupată și nici supusă „reeducării“ politice de către învingătorii Războiului Rece și nici nu s-a ocupat de o reconstrucție socială extinsă sub directa lor supraveghere. Pentru majoritatea rușilor, rezultatul a fost ambiguu și confuz. Majoritatea, la început, nu s-a simțit învinsă; mulți, mai târziu, au fost decepționați; puțini au fost receptivi față de tutelajul vestic.

Ca și Imperiul Rus, Imperiul Otoman a fost și el din punct de vedere teritorial limitrof. Elitele otomane și ale Rusiei imperiale și-au atras numeroși membri din rândul naționalităților supuse. Hotarele a ceea ce era în mod specific teritoriu rus sau turc nu erau foarte precise. În ambele cazuri imperiul nu a fost o realitate îndepărtată de peste mări, ci o extindere perfectă a însăși țării respective. În consecință, pierderea bruscă a imperiului a fost cu atât mai pregnantă și a produs în mod direct o scindare.

Totuși, spre deosebire de Rusia sovietică, eficient represivă, declinul lent și îndelungat al Imperiului

Otoman a produs o semnificativă minoritate de intelectuali dizidenți și tineri ofițeri hotărâți să transforme Turcia după modelul statelor-națiuni vest europene. Mai întâi „Junii Turci“ organizați la sfârșitul secolului al XIX-lea, au dobândit o influență politică tot mai mare, mai ales în urma înfrângerilor militare suferite de conducătorii otomani. Unii din ei au căutat să recreeze o versiune modernizată a vechiului imperiu. Însă, înfrângerea suferită în primul război mondial a propulsat următoarea generație de lideri reformiști, mai ales pe Kemal Pașa (care a devenit mai târziu cunoscut ca Atatürk), care să adopte conceptul de stat modern postimperial, după modelul statelor-națiuni europene. Succesiv, au fost adoptate: codul civil elvețian, codul penal italian și codul comercial german, și foarte important de notat, s-a renunțat, în mod explicit, la revendicările iredentiste din perioada imperială.

Se pot trage trei concluzii oportune din apariția statului turc modern: mai întâi, Turcia n-ar fi putut fi susținută să devină membră a Uniunii Europene, dacă Atatürk și curajoșii săi reformatori n-ar fi reprezentat o masă decisivă, capabilă să producă o ruptură psihologică cu trecutul, ceea ce a contat; în al doilea rând, acest efort n-ar fi rezistat, dacă Vestul ar fi continuat să se opună Turciei și, în al treilea rând, procesul istoric de auto-redefinire este în mod necesar unul prelungit, care se măsoară în decade și nu în ani și probabil va fi întrerupt de impedimente periodice.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Aceste concluzii constituie lecții importante pentru Rusia. Deși Putin etalează un portret al lui Petru cel Mare în biroul lui, anturajul său kaghebist precum și admirația sa mărturisită public față de predecesorul său kaghebist, Yuri Andropov, arată că Putin nu este un Atatürk rus. Concepția lui geopolitică reflectă gândirea unei generații sovietice și nu cea a generației postsovietice. Fără îndoială că o nouă concepție se formează sub suprafața politică existentă în condițiile mult mai deschise din Rusia postsovietică. Și, chiar dacă numai din rațiuni statistice, viitoarea generație de lideri ruși nu poate să fie produsul nici al KGB-ului, nici al aparatului.

Acea generație se va maturiza când statutul global și postimperial al Rusiei va deveni mai curând o amintire îndepărtată decât un beneficiu. Aceasta va crea, în mod inevitabil, o concepție globală diferită. Viitoarea generație de lideri este mai mult decât probabil că va include absolvenți ai universităților vestice și oameni de afaceri realmente cunoscuți pe plan internațional (dar nu penal), care să aibă o mare dorință ca Rusia nu numai să fie ca Vestul, ci să fie chiar o parte a Vestului. Nu în ultimul rând și opinia publică din Rusia va cere, tot mai mult, ca modul ei general de viață să înceapă să fie măcar ca cel al Europei Centrale și ca rușii să nu fie privați de accesul liber la Europa învecinată care se extinde. Pe scurt, prinde contur o masă decisă în mod hotărât să rupă realmente cu trecutul.

Pentru a încuraja acest proces trebuie continuat ajutorul vestic pentru Rusia. Acest ajutor însă nu trebuie îndreptat spre guvernul central. Rusia este suficient de avută ca să-și poată rezolva problemele de bază prin propriile sale resurse, iar ajutorul vestic are tendința de a perpetua cele mai proaste înclinații ale elitei actuale. De asemenea, întrucât ajutorul financiar este fungibil, este probabilă dirijarea lui spre programele și operațiile militare (cum ar fi cele din Cecenia). În schimb, ajutorul vestic ar trebui să se concentreze asupra ajutorării ONG-urilor nou apărute ale Rusiei care promovează apariția unei noi elite politice mai tinere și mai lipsită de prejudecăți – o elită care înțelege propriul său interes într-o societate bazată pe domnia legii⁷.

Statele Unite trebuie să-și extindă programele de vizitator în derulare, pentru rușii mai tineri, aspiranți în domeniul politic și economic. În 1999, Biblioteca Congresului a inițiat un program de aducere în SUA a vreo 2000 oficiali locali ruși mai tineri pentru vizite destinate a-i familiariza cu complexitățile democrației americane. Această inițiativă merită să fie de zece ori extinsă și ar trebui să fie completată cu un program similar pentru noile state independente. După cel de-al doilea război mondial, zeci de mii de tineri germani și japonezi s-au familiarizat cu democrația americană, cu un imens impact benefic. Rușii mai tineri, mai ales din afara Moscovei și St.Petersburgului, ar trebui să aibă aceeași oportunitate.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Totuși, reorientarea concepției Rusiei va fi întârziată dacă actuala conducere politică a Rusiei are impresia că prioritățile sale pot fi urmărite cu succes mai ales în spațiul fostei Uniuni Sovietice. Cum asemenea iluzii și nostalgii tind să se perpetueze, devine tot mai important ca politica vestică să angajeze Rusia și să o determine să înțeleagă necesitatea unei redefiniri fundamentale a rolului Rusiei în Eurasia. Pentru a facilita transformarea istorică a Rusiei, trebuie susținut sprijinul vestic pentru consolidarea noilor state – mai ales a Ucrainei, Georgiei, Azerbaidjanului și Uzbekistanului.

După cum se presupune, echilibrul strategic necesar nu va fi ușor de stabilit. De fapt, unele surse rusești au pretins că oficialii administrației Clinton au încurajat uneori eforturile rusești de a redobândi o poziție dominantă în fostul spațiu sovietic⁸. Chiar și atacul asupra Ceceniei, condamnat internațional, nu a produs nici o reacție notabilă din partea SUA pe temeiul că ar fi contrar politicii de „angajare“. Ar putea fi, din nefericire, cazul, ca în timpul ultimelor episoade ale administrației Clinton, accentul unilateral al SUA cu privire la angajarea Vestului în privința Rusiei – dar nu și a angajării Rusiei față de Vest – să se poată întârzia cu câțiva ani ziua în care Rusia își va înțelege pe deplin condiția sa istorică actuală.

Pentru a grăbi acest moment și nu a-l întârzia, comunitatea transatlantică trebuie să mențină, cu răbdare, marea opțiune a unei legături neîngrădite, tot mai extinse și mai profunde cu Rusia, în timp ce în mod

continuu să reconsolideze un mediu înconjurător care să descurajeze orice eforturi rusești de a da înapoi ceasul geopolitic. Doar atunci, poate, noua generație de lideri ruși – care nu mai sunt produsul erei sovietice și foarte probabil că vor reprezenta o nouă masă politică critică – să tragă singură concluzia realistă față de pericolele create de slăbiciunea internă și vulnerabilitatea externă a țării lor: și anume că, pentru a recupera Rusia trebuie să opteze pentru Vest. În plus, Rusia trebuie să facă acest lucru fără ambiguitate și necondiționalt ca un stat postimperial. Bagajul imperial al Rusiei nu poate fi introdus în Europa. Rusia nu poate fi în același timp și imperială și europeană.

Pentru a pregăti terenul în vederea acestei opțiuni istorice este crucial ca semnalul Vestului să fie clar în sensul că, prin continuarea extinderii UE și a NATO nu se exclude, a priori, posibilitatea eventualei participări a Rusiei. Deși președintele Clinton a dat un astfel de semnal în discursul său „Charlemagne” de la Aachen din iunie 2000, el nu vorbește în numele UE sau chiar al NATO. O declarație oficială în acest scop trebuie făcută, poate împreună cu cele două organizații. Este evident că o Rusia cu adevărat democratică care dorește să facă parte din Vest trebuie să aibă opțiunea de a deveni, într-o manieră reciproc acceptabilă, strâns asociată atât cu UE cât și cu NATO, Modalitățile precise nu este nevoie să fie acum formulate; de fapt, dată fiind actuala condiție și orientare a Rusiei, orice efort ar fi contraproductiv. Opțiunea trebuie însă prezentată.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

UN DECALOG DE LINII DIRECTOARE STRATEGICE

1. Lecțiile prăbușirii Imperiului Otoman sunt extrem de relevante pentru actualele dileme ale Rusiei.

2. Autoredefinirea istorică a Turciei a fost posibilă datorită unei mase de reformatori hotărâți și a receptivității finale a Vestului.

3. Următoarea generație de lideri ruși poate asigura masa riguroasă necesară pentru o opțiune decisivă postimperială în favoarea Vestului.

4. În acest scop, ajutorul financiar al Vestului trebuie să se concentreze, aproape în exclusivitate, asupra dezvoltării unei noi elite cu convingeri democratice prin promovarea democrației adevărate și a extinderii schimburilor de vizitatori.

5. Regimul pacificator al lui Putin nu va face decât să întârzie evoluția dorită de Rusia spre un stat național rus democratic și orientat spre Europa.

6. Sprijinul pentru noile state independente va ajuta să avanseze autodefinirea istorică a Rusiei.

7. UE și NATO trebuie să propună oficial asocierea în final a Rusiei și atât UE cât și NATO trebuie să exploreze în acest scop, împreună cu Rusia, inițiativele specifice, inclusiv un statut special UE pentru Kaliningrad.

8. În același timp, atât extinderea UE cât și a NATO trebuie să continue, eliminând astfel orice ambiguități geopolitice sau tentații în zonele imediat vestice ale Rusiei.

9. Un dialog transcontinental asupra securității cu privire la doctrina strategică, construită pe o legătură mai strânsă între NATO-Rusia, ar putea lega, în fapt, cele două triumphiuri importante de securitate eurasiatică.

10. Angajarea eficientă nu se poate exercita prin curțarea unilaterală, ci doar prin constituirea unui context geopolitic decisiv în care opțiunea pentru Vest a Rusiei este singura viabilă.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

În același timp, trebuie sprijinit un cadru strategic favorabil acestei perspective. Trebuie făcuți pași în direcția creșterii treptate a rolului Consiliului de Parteneriat Euro-Atlantic, care sponsorizează programele comune de securitate dintre statele NATO și membri ai Parteneriatului pentru Pace. În timp ce Statele Unite trebuie, în mod deosebit, să fie atente, să nu cadă în cursa de a deveni aliatul Rusiei împotriva musulmanilor (sau a chinezilor), posibilitatea serioasă de conflicte care se răspândesc ca un foc mornit în Asia Centrală ar putea, cu timpul, să slăbească ostilitatea Rusiei față de implicarea vestică mai mare în regiune. Moscova ar putea vedea atunci mai favorabil, nu numai accesul economic mai mare în regiune, dar și un rol mai mare, pentru menținerea păcii de către Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și poate chiar și de către NATO. Extinderea viitoare a UE în Europa Centrală, chiar dacă într-o câțva întârziată, se limitează la includerea Poloniei și eventual a statelor baltice. În acest context, discuțiile cu Rusia, referitoare la un posibil statut special UE pentru regiunea Kaliningrad, s-ar putea dovedi fructuoase, nerezolvând numai problemele economice care persistă în regiune, ci și inițiind aranjamente mai strânse între UE și Rusia. Același lucru este valabil și pentru eforturile actuale ale UE de a promova cooperarea baltică regională care cuprinde atât St.Petersburg cât și Kaliningrad, provincii ale Rusiei.

În același timp, inițiativa președintelui Clinton de a invita Rusia să intre atât în UE cât și în NATO a urgentat

în mare măsură sarcina extinderii ambelor. De fapt, este complet nerealist de a propune includerea Rusiei în oricare structură fără includerea totală și prealabilă a Europei Centrale. Este la fel de nerealist ba chiar riscant de a preconiza întârzierea Europei Centrale de a fi membră, în totalitate, până când Rusia fie că-și dă acordul sau optează ea singură pentru Europa. Aceasta ar echivala cu acordarea unui veto indefinit Rusiei, cu efectul probabil de stimulare a aspirațiilor geopolitice ale Kremlinului, cu privire la statele baltice și Ucrainei. Rezultă că urmarea oricărei înclinații de a face extinderea NATO, legată de acordul Rusiei, înseamnă o impunere a perpetuării ambiguității geopolitice la hotarele vestice ale Rusiei, ceea ce va stânjeni propria evoluție internă a Rusiei. Fără îndoială că dispoziția Rusiei de a fi de acord cu extinderea unilaterală spre est a NATO, mai ales în ce privește statele baltice, este un test litmus de sinceritate a oricărei opțiuni declarate de Moscova, în favoarea unei legături transatlantice și europene.

Inițiativele constructive față de Rusia vor fi credibile doar dacă ele sunt însoțite de măsuri palpabile de extindere atât a UE cât și a NATO. Este de dorit, în sine, extinderea ambelor și pentru că totodată ea elimină riscul unei posibile ciocniri între noțiunile concurente de „europenism“ și „atlantism“. Mai mult, țări europene din imediata vecinătate a vestului Rusiei – mai ales statele baltice – vor și au dreptul să facă parte atât din UE cât și din NATO. Viitorul președinte al Statelor Unite ar trebui, ca atare, să-i determine pe aliații noștri să

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

acționeze prompt în problema admiterii oricărui stat european democratic care îndeplinește criteriile de a fi membru NATO chiar înainte de 2002 (data stabilită anterior de NATO pentru examinarea unei extinderi viitoare).

Extinderea NATO, în orice caz, s-a dovedit deja benefică pentru securitatea Europei, inclusiv și a Rusiei. Este de remarcat faptul că ea a făcut Europa de după Războiul Rece mai stabilă, ancorând Germania mai solid în mijlocul ei și nu să o facă un „stat de graniță“, așa după cum s-au temut unii lideri germani că s-ar putea întâmpla după reunificare. Extinderea NATO a consolidat un sentiment de securitate în rândul noilor membri și a promovat relații mai bune între ele și vecinii lor nemembri. Ea a încurajat națiunile aspirante să-și amelioreze tratamentul față de minorități și să-și rezolve disputele lor teritoriale. A stimulat, de asemenea, o mai strânsă cooperare polono-ucraineană întărind interesul declarat al Ucrainei în asocierea ei eventuală cu Vestul. În ultimul rând, dar nu cel mai puțin important, România și Bulgaria, datorită dorinței lor de a deveni membre au acționat decisiv, în timpul conflictului din Kosovo, pentru a preveni desfășurarea unilaterală a desanturilor rusești de parașutiști în Priștina – o desfășurare care ar fi putut grăbi o ciocnire riscantă între Rusia și NATO.⁹

Vestul n-ar trebui să fie timid în a afirma că acordul Rusiei față de extinderea UE și a NATO va grăbi ziua în care Rusia singură va putea să aleagă o asociere

mai amplă. Forma sa precisă și dimensiunea vor trebui negociate, dar răspunsul unei Rusii constructive trebuie, de asemenea, să determine NATO și UE să înceapă o analiză sistematică pentru a vedea ce fel de sistem de securitate comun de la „Vancouver la Vladivostok“ ar putea fi realizabil și dorit. Dezvoltarea OSCE și transformarea ei dintr-un cadru „european“ într-unul „eurasian“ ar putea deveni, de asemenea, oportună; iar NATO însuși poate deveni, în fapt, un element central al unui sistem de securitate transcontinental¹⁰. Dată fiind atitudinea pozitivă a Rusiei, s-ar putea să nu fie prea devreme de inițiat discuții exploratorii informale cu privire la aceste perspective pe termen lung în contextul Consiliului Comun NATO-Rusia, un pas care ar face să crească însemnătatea Consiliului și va mulțumi și Moscova.

Astfel, pas cu pas, o legătură a celor două importante triumphiuri globale de securitate – care implică SUA, Uniunea Europeană și Rusia și SUA, China și Japonia – pot fi construite. Acest proces poate fi grăbit de revoluția actuală din tehnologia militară, care ridică posibilitatea serioasă ca vechea bază de descurajare de acum peste 40 de ani să fie fundamental revizuită, în favoarea unei forme de apărare strategică. Întrucât un astfel de lucru duce direct la interesele imediate de securitate ale trei puteri nucleare NATO, precum și ale Rusiei și Chinei, un dialog comprehensiv între ele va fi mult mai necesar decât orice discuții bilaterale între SUA

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

și Rusia. Această necesitate va genera presiuni pentru un forum permanent de securitate eurasiană.

Este important de reiterat că politica Statelor Unite ,de a angaja Rusia într-o relație mai strânsă cu Vestul, n-ar trebui să se confunde cu o curtare unilaterală. Angajarea eficientă trebuie să se străduiască să creeze un cadru geostrategic în care însăși elita rusă să ajungă să-și dea seama că singura opțiune a Rusiei este și cea mai bună pentru ea; să devină cu adevărat „angajată“ spre Vest.

Este nevoie doar de puțină fantezie ca să-ți imaginezi cât de benefic ar fi pentru Rusia dacă într-o zi Kremlinul ar uimi lumea anunțând că salută extinderea UE și NATO care să-i includă pe toți cei care doresc să se alăture și că Rusia însăși speră să se califice pentru a deveni membră a ambelor. O astfel de intuiție ar elibera Rusia de contextul geopolitic nefast și ar crea condiții favorabile pentru reabilitarea ei socială atât de stringent necesară.

Politica angajării eficiente trebuie să fie în mod deliberat proiectată ca să facă această alegere, singura opțiune a Rusiei.

Note

1. Vezi capitolul 1 „Conviețuirea cu China“ și capitolul 2 „Conviețuirea cu noua Europă“.

2. Puțini în Vest apreciază pe deplin scopul epurării de către Stalin a elitei sociale. Într-un exemplu cutremurător

din arhivele sovietice, cartierul general al NKVD* din Moscova menționează numărul celor care urmau a fi arestați imediat și împușcați. Numărul pentru Moscova în toamna lui 1937 era de 5000; pentru Leningrad – 4000; pentru Vladivostok – 2000; pentru Sverdlovsk – 4000 etc... După aceea, unii din birourile regionale ale NKVD au cerut creșterea acestor cifre!

3. Actuala conducere rusă pare mai pricepută decât predecesorii săi în influențarea celor care fac politica în Vest și a formatorilor de opinie, evident bazându-se mai mult pe aparatul de informații al KGB, cei instruiți de Institutul Sovietic în problema SUA, cu acces facil la centrele vestice de influență frecventate de oligarhiile ruse ce au dublă cetățenie și chiar cei angajați în firmele de relații publice. Se înțelege de la sine că liderii ruși nu sunt indiferenți față de rezultatul alegerilor prezidențiale din SUA și pot fi sensibili la setea Vestului de fonduri pentru campania electorală.

4. S.I.Cerniavski, „Washington's Caucasus Strategy“, *Mejdunarodnaia jizn* (ianuarie 1999).

5. Neliniștitoare este poziția oficială a Rusiei că statele baltice în 1940 au dobândit „primirea“ în URSS. Vezi, de exemplu, declarația oficială a Ministerului de Externe rus, februarie 2, 2000.

6. Un bun exemplu de asemenea gândire este dizertația de doctorat a influentului șef al Direcției Principale a Cooperării Militare Internaționale din Ministerul Apărării, generalul Leonid Ivașov, intitulată: „Evoluția dezvoltării geopolitice a Rusiei“ (mai 2000).

* Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne (n.tr.).

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

7. Pentru un exemplu convingător de politică vestică mult mai discriminatoare față de Rusia, vezi Michael McFaul, „Getting Russia Right“, *Foreign Policy* (iarna 1999-2000, p. 65-67).

8. „Neoficial, oficialii Departamentului de Stat se exprimă adesea fără echivoc în favoarea unei sfere de influență rusă în Eurasia“. Andrei Kortunov, „SUA și Rusia: un virtual parteneriat“, *Comparative Strategy* (octombrie-decembrie 1996), p. 347.

9. Vezi Zbigniew Brzezinski și Christopher Swift, „Rusia și criza Kosovo“ (Washington, D.C.: CSIS, octombrie 1999), p. 14-16, 19.

10. Exemplul pentru o viitoare extindere a UE a fost dat în capitolul 2. Pentru extinderea OSCE de la organizație europeană la eurasiatică, vezi capitolul 1. Trebuie notat, de asemenea, că UE a inițiat concepția strategică de relații de securitate pe termen lung cu Rusia prin „Strategia Comună a Uniunii Europene cu privire la Rusia“ din iunie 4, 1999.

REALITĂȚI GEOPOLITICE

Ce este și ce nu este China

1. China nu este nici un adversar internațional și nici un partener strategic al Statelor Unite, deși este ostilă percepției de „hegemonie” a SUA.

2. China nu intenționează să devină o putere globală, deși este o putere regională capabilă de susținerea intereselor ei naționale.

3. China nu este o amenințare directă la securitatea SUA.

4. China nu este o provocare ideologică globală pentru SUA,

5. China nu este destabilizatoare regională și, de fapt, se comportă, pe plan internațional de o manieră relativ responsabilă.

6. China nu este nici totalitaristă și nici democratică din punct de vedere politic, ci este o dictatură oligarhic birocratică.

7. China nu corespunde standardelor universale ale drepturilor omului și toleranței față de minorități în locuri ca Tibet și Xinjiang.

8. China evoluează economic într-o direcție dorită.

9. China nu este probabil că va evita gravele tensiuni politice interne pentru că este nebunesc comunismul ei comercial.

10. China nu are o viziune clară a evoluției sale politice sau a rolului ei internațional.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

Dezvoltările și perspectivele europene

1. Pentru majoritatea europenilor „Europa“ nu este un obiect de afecțiune personală. Este mai mult o conveniență decât o convingere.

2. Pe scena globală, UE nu va fi ca America ci mai mult ca Elveția extinsă.

3. Majoritatea europenilor nu participă la antiamericanism, ca un impuls pentru unitate.

4. Integrarea este în mod esențial un proces birocratic și nu același lucru cu unificarea.

5. Extinderea UE este inevitabil antagonică cu intensificarea integrării.

6. UE are nevoie să se extindă din rațiuni demografice și economice.

7. Nu este funcțional din punct de vedere politic un centru intern federat al statelor care fac politica externă, într-o UE mai extinsă cu 21 sau mai multe state.

8. Este probabil ca o extindere lentă plus integrarea birocratică să producă o Europă unită economic dar politic doar confederată.

9. UE este improbabil să dobândească o capacitate militară autonomă.

10. UE va fi astfel un nou tip de organizare, cu influența sa globală în primul rând economică și financiară.

Condiția geopolitică a Rusiei

1. Economia Rusiei este de aproximativ o zecime din cea a Americii și utilajul său industrial este de aproximativ trei ori mai vechi decât media OECD.

2. Cam 70 milioane de ruși trăiesc în zone urbane cu niveluri de poluare de 5 ori mai mari decât maximele SUA și cam 75% din apa de consum a Rusiei este contaminată.

3. Doar aproximativ 40% din toate nașterile recente din Rusia au avut ca rezultat copii pe deplin sănătoși.

4. Populația Rusiei a scăzut de la 151 milioane în 1990 la 146 milioane în 1999.

5. În est China are o populație de 1,2 bilioane; la vest UE are 375 milioane; la sud trăiesc cca 300 milioane de musulmani.

6. Economia Chinei este deja de 4 ori mai mare ca a Rusiei, iar investițiile străine în China în ultima decadă au fost de 30 ori mai mari decât în Rusia. Economia UE este de 10 ori mai mare decât cea a Rusiei.

7. Spre deosebire de Europa Centrală postcomunistă, actuala elită politică a Rusiei este o alianță a conducerii militare a KGB cu foștii aparatnici și oligarhiile scoase în afara legii; toți liderii actuali de frunte din Rusia ar putea servi guvernul sovietic dacă ar mai exista încă Uniunea Sovietică.

TRIADA GEOSTRATEGICĂ

8. Actualul guvern rus a lăsat limpede să se înțeleagă că scopul său principal este restaurarea puterii Rusiei și nu o reformă democratică.

9. Rusia dorește o reconciliere cu Vestul pentru a dobândi mână liberă în a trata cu noile state din fostul spațiu sovietic.

10. Neluarea în seamă a demografiei și a geografiei ar putea implica Rusia în conflicte care să-i amenințe viitorul său de stat teritorial major.

PRIORITĂȚI STRATEGICE

Linii directoare pentru relațiile SUA-China

1. Viitoarea orientare a Chinei și nu viitorul Taivanului trebuie să fie preocuparea strategică centrală a Americii.

2. Un aranjament cu Taivanul de apărare antichinez nu trebuie să fie indirect reînnoit iar vânzările de arme de către SUA trebuie cu grijă calibrate în funcție de situația relațiilor SUA-China și capacitățile RPC.

3. Reunificarea pașnică poate fi promovată doar printr-o prosperă democratizare și o mai mare prosperitate a RPC în baza unei formule de „o țară, mai multe sisteme“.

4. Respectarea drepturilor omului în China trebuie încurajată printr-o politică neforțată de concentrare a atenției asupra beneficiilor domniei legii.

5. Relațiile SUA-China-Japonia sunt extrem de interactive, într-un mod care amintește de relațiile americane-europene-sovietice.

6. Statele Unite trebuie să promoveze un dialog strategic trilateral cu China și Japonia cu privire la securitatea Eurasiei.

7. O coaliție preemtivă de apărare antichineză bazată pe TMD ar putea deveni o profeție a unei Chine ostile care se împlinește de la sine.

8. OSCE trebuie să se extindă ca să includă și Asia, după convorbirile în cinci asupra securității la care au participat SUA, Europa, Rusia, China și Japonia.

9. G-8 trebuie extins la G-9 prin includerea RPC.

10. Țelul final al SUA trebuie să fie o Chină care să devină un real partener legitim într-un sistem cooperant eurasian tot mai dezvoltat.

Linii directoare pentru relațiile transatlantice

1. Europa rămâne aliatul firesc și proeminent al Americii.
2. O Europă atlanticistă este esențială pentru un echilibru eurasian stabil.
3. O capacitate europeană de apărare autonomă, improbabilă în orice caz în viitorul apropiat, n-ar trebui să întâmpine opoziția Statelor Unite.
4. Unitatea politică aliată este mai importantă decât sporirea capacităților NATO.
5. Statele Unite trebuie să întârzie orice decizie de desfășurare referitoare la sistemul de apărare cu rachete balistice până când se ajunge la un consens cu aliații NATO.
6. Statele Unite trebuie să aibă în vedere un NATO extins în Europa dar nu un NATO „în afara zonei“.
7. Statelor Unite au un interes mai mare în extinderea Europei decât în integrarea Europei.
8. NATO și UE trebuie să conlucreze prin planuri comune pentru o extindere viitoare.
9. În final, Turcia, Cipru și Israel ar putea fi incluse în ambele entități.
10. Nu trebuie să existe limitări sau excluderi a priori în cadrul membrilor NATO și UE.

Linii directoare pentru politica SUA-Rusia

1. Lecțiile prăbușirii Imperiului Otoman sunt deosebit de relevante pentru actualele dileme ale Rusiei.

2. Autoredefinirea istorică a Turciei a fost posibilă datorită prezenței unei mase de reformatori hotărâți și a receptivității finale a Vestului.

3. Următoarea generație de lideri ruși poate asigura masa riguroasă necesară pentru o opțiune decisivă postimperială în favoarea Vestului.

4. În acest scop, ajutorul financiar al Vestului trebuie să se concentreze aproape în exclusivitate asupra dezvoltării unei noi elite cu convingeri democratice prin promovarea democrației adevărate și a extinderii schimburilor de vizitatori.

5. Regimul pacificator al lui Putin nu va face decât să întârzie evoluția dorită de Rusia spre un stat național rus, democratic și orientat spre Europa.

6. Sprijinul pentru noile state independente va ajuta să avanseze autodefinirea istorică a Rusiei.

7. UE și NATO trebuie să propună oficial asocierea în final, a Rusiei și atât UE cât și NATO trebuie să exploreze în acest scop, împreună cu Rusia, inițiative specifice, inclusiv un statut special UE pentru Kaliningrad.

8. În același timp, atât extinderea UE cât și a NATO trebuie să continue, eliminând astfel orice ambiguități geopolitice sau tentații, în zonele imediat vestice ale Rusiei.

9. Un dialog transcontinental asupra securității, cu privire la doctrina strategică construită pe o legătură mai strânsă între NATO-Rusia ar putea lega, în fapt, cele două triumphiuri importante de securitate eurasiatică.

10. Angajarea eficientă nu se poate exercita prin curtare unilaterală ci doar prin constituirea unui context geopolitic decisiv în care opțiunea pentru Vest a Rusiei este singura viabilă.